

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВНИЧИХ НАУК**

Кафедра міжнародного та європейського права

Магістерська робота

освітній ступінь – магістр

на тему: «АПРОКСИМАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА І РЕГУЛЯТОРНИХ
ПРАКТИК ДО ACQUIS ЄС: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА МЕХАНІЗМИ
РЕАЛІЗАЦІЇ»

«APPROXIMATION OF LEGISLATION AND REGULATORY PRACTICES TO
THE EU ACQUIS: THEORETICAL APPROACHES AND IMPLEMENTATION
MECHANISMS»

Виконала:

Студентка 2 року навчання
магістерської програми
Спеціальності 081 Право
Недогода Катерина Олегівна
k.nedohoda@ukma.edu.ua

Науковий керівник:

Головко-Гавришева О.І.
кандидат юридичних наук, доцент

Рецензент: _____

(прізвище та ініціали)

Магістерська робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«____» _____ 2026

Київ 2026

Декларація академічної доброчесності

Я, Недогода Катерина Олегівна, студентка 2 року навчання факультету правничих наук, спеціальність «081 Право», адреса електронної пошти k.nedohoda@ukma.edu.ua:

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна/магістерська робота на тему «Апроксимація законодавства і регуляторних практик до acquis ЄС: теоретичні підходи та механізми реалізації» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, передбачених пунктами 3.1.1-3.1.6 Положення про академічну доброчесність здобувачів НаУКМА від 07.03.2018 року, зі змістом якого ознайомлена;

- підтверджую, що надана мною електронна версія роботи є остаточною і готовою до перевірки;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності, у будь-який спосіб, у тому числі порівняння змісту роботи та формування звіту подібності за допомогою електронної системи;

- даю згоду на архівування моєї роботи в репозиторіях та базах даних університету для порівняння цієї та майбутніх робіт.

29.04.2026

Недогода К.О.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АПРОКСИМАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ДО ACQUIS ЄС.....	8
1.1. Концепція Європейського Союзу як правової системи	8
1.2. Формування та розвиток поняття <i>acquis</i> у праві Європейського Союзу ..	16
РОЗДІЛ 2. АПРОКСИМАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ТРЕТІХ КРАЇН ДО ACQUIS ЄС: ПІДХОДИ, МЕХАНІЗМИ ТА ДОСВІД	33
2.1. Концептуальні підходи до апроксимації законодавства третіх країн, її співвідношення з гармонізацією та адаптацією	33
2.2. Правові механізми апроксимації національного права до <i>acquis</i> у процесі набуття членства	40
2.3. Досвід держав-членів та країн-кандидатів у реалізації « <i>acquis</i> вступу»...	48
РОЗДІЛ 3. АПРОКСИМАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ТА РЕГУЛЯТОРНИХ ПРАКТИК ДО ACQUIS ЄС В УКРАЇНІ	62
3.1. Нормативне регулювання апроксимації законодавства України до <i>acquis</i> ЄС.....	62
3.2. Інституційний механізм апроксимації законодавства України до <i>acquis</i> ЄС	69
3.3 Сучасні тенденції апроксимації законодавства України до <i>acquis</i> ЄС	77
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	95

ВСТУП

Актуальність теми. Інтеграція України до Європейського Союзу сьогодні є не просто пріоритетом державної політики, а фундаментом для сталого розвитку країни. Наближення національного законодавства та регуляторних практик до стандартів *acquis* Європейського Союзу варто сприймати не лише як формальне виконання Україною її міжнародних зобов'язань, а і як системний механізм модернізації правової системи України. Це сприяє послідовному впровадженню принципів верховенства права, захисту прав людини та підвищенню якості державного управління. В умовах активної євроінтеграції питання ефективності апроксимації законодавства набуває особливої актуальності, адже від цього залежить не лише відповідність України правовим стандартам ЄС, а й рівень довіри громадян до державних інституцій, стабільність соціально-економічного розвитку та міжнародний авторитет держави.

Сучасні наукові дослідження демонструють, що питання апроксимації права до *acquis* ЄС здебільшого розглядається в контексті окремих галузей або конкретних законодавчих механізмів. Водночас комплексний підхід, який би поєднував теоретико-методологічні основи з практичними інструментами наближення національного права до стандартів ЄС, наразі залишається недостатньо опрацьованим та розробленим.

Особливу актуальність це питання набуває в контексті динамічних змін *acquis* ЄС, який постійно розширюється, доповнюється новими регуляторними принципами, стандартами безпеки, екологічними та соціальними нормами. При чому йдеться, зокрема, про створення дієвих інституцій контролю й моніторингу, а також про гарантування того, що ухвалені норми працюватимуть на практиці. Це набуває особливого значення в умовах великої кількості сучасних викликів, які стоять перед Україною, а також реформування системи публічного управління та розвитку правової культури.

Наукове значення. Дослідження сприяє поглибленню теоретичних уявлень про процес апроксимації національного законодавства до *acquis* ЄС,

окреслює сучасні підходи та механізми до цього процесу, а також уточнює методологічні засади оцінки його ефективності. Наукова цінність роботи полягає у систематизації існуючих теоретичних концепцій, аналізі міжнародного досвіду та формуванні комплексного бачення взаємозв'язку між нормотворчістю, регуляторними практиками та європейськими стандартами.

Практичне значення дослідження полягає у розкритті особливостей та тенденцій наближення українського законодавства до *acquis* ЄС, що дозволить краще розуміти механізми наближення правових норм у конкретних галузях права. Матеріали дослідження можуть бути використані під час навчального процесу, для аналізу сфери державного управління, а також у підготовці правових та аналітичних матеріалів, що відображають стан і перспективи євроінтеграційних процесів в Україні. Отримані результати можуть також слугувати основою для подальших досліджень у сфері права ЄС, порівняльного правознавства та державного регулювання, а також для формування науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення механізмів апроксимації законодавства до *acquis* Європейського Союзу.

Об'єктом дослідження є система правового регулювання та механізми апроксимації національного законодавства до права ЄС.

Предметом дослідження є теоретичні підходи та конкретні механізми апроксимації законодавства країн до *acquis* Європейського Союзу, а також чинники, що впливають на ефективність цього процесу.

Мета дослідження полягає у комплексному вивченні теоретичних засад та практичних механізмів апроксимації законодавства і регуляторних практик, зокрема України, до *acquis* Європейського Союзу з урахуванням міжнародного досвіду та національних особливостей реалізації євроінтеграційної політики.

Для досягнення мети дослідження було поставлено такі **завдання**:

1. Дослідити концепцію Європейського Союзу як правової системи та методологічні засади її вивчення.

2. Простежити формування та розвиток поняття *acquis* у праві Європейського Союзу.

3. Розглянути механізми апроксимації національних правових систем до *acquis* ЄС та їх співвідношення з гармонізацією та адаптацією.

4. Вивчити правові механізми апроксимації національного права до *acquis* у процесі набуття членства.

5. Проаналізувати міжнародний досвід держав-членів та країн-кандидатів у реалізації «*acquis* вступу» та його значення для національної практики.

6. Дослідити нормативне регулювання апроксимації законодавства України до *acquis* ЄС.

7. Розкрити інституційний механізм апроксимації законодавства України до *acquis* ЄС.

8. Оцінити сучасні тенденції, стан та перспективи наближення законодавства України та її регуляторних практик до стандартів *acquis* ЄС.

Огляд літератури. Стан наукової розробки проблематики *acquis communautaire* та апроксимації законодавства України до права Європейського Союзу характеризується наявністю значного масиву праць, що охоплюють як теоретико-методологічні, так і прикладні аспекти. Концептуальні засади *acquis* як системоутворюючого елементу правопорядку ЄС розкрито у роботах К. Е. Йоргенсена, Р. Азеведо, А. Папаруссо, М. Ваккаро, М.-Л. Оберг, І. Папава, а також у вітчизняних дослідженнях І. Дір, А. Штефан, Д. Ткач.

Суттєвий блок становлять дослідження, присвячені процесам гармонізації та апроксимації законодавства України. Методологічні підходи до гармонізації, її етапність і механізми розроблено у працях Н. Пархоменко, К. Гуртової, О. Балануци, В. Риндюк, О. Кучинської, І. Кравчук, а також у багатьох дослідженнях щодо Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Значна увага приділяється інституційним процедурам перевірки відповідності, таблицям кореляції, механізмам скринінгу та впливу воєнного стану на якість реформ (А. Федорова, О. Гамулак). Водночас у більшості праць аналіз здійснюється в межах

окремих секторів або крізь призму виконання договірних зобов'язань, що не завжди забезпечує цілісне бачення апроксимації як комплексного правового процесу.

Окрему групу джерел становлять нормативні акти та програмні документи, що формують правову основу апроксимації, зокрема Single European Act, Treaty on European Union, Treaty of Amsterdam, Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та Закон України «Про правотворчу діяльність» тощо.

Таким чином, попри значний доробок українських і зарубіжних авторів, проблематика адаптації законодавства України до *acquis* ЄС залишається розкритою доволі фрагментарно. Тому виникає потреба в здійсненні комплексного дослідження, що поєднувало б теоретичний аналіз природи *acquis*, інституційний механізм його імплементації та специфіку українського наближення законодавства в умовах воєнного стану.

Методологічна основа. Вивчення процесу апроксимації національного законодавства та регуляторних практик до *acquis* Європейського Союзу потребує застосування комплексної методології, що поєднує класичні методи юридичної науки з міждисциплінарними підходами. У дослідженні використано аналіз, синтез, порівняння, історико-правовий та структурно-функціональний методи, а також системний підхід, що забезпечує комплексне вивчення процесу наближення права до стандартів ЄС. **Аналіз** дозволяє досліджувати нормативні акти *acquis*, положення національного законодавства та міжнародні правові норми, простежити причинно-наслідкові зв'язки між імплементацією європейських стандартів та змінами у внутрішньому правовому середовищі.

Синтез інтегрує результати аналізу у цілісну концептуальну модель, поєднуючи теоретичні положення, практичні приклади та міжнародний досвід апроксимації. **Порівняльний метод** дає змогу оцінити ефективність механізмів гармонізації, **історико-правовий** – простежити еволюцію *acquis* і розвиток європейської інтеграції, а **структурно-функціональний** – вивчити взаємозв'язки між нормативними актами, органами влади та регуляторними

практиками. **Системний та теоретичний підходи** забезпечують комплексний огляд процесу апроксимації та дозволяють визначити узагальнені принципи наближення законодавства України до стандартів ЄС.

Структура дослідження. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 105 сторінок. Кількість використаних джерел – 95.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АПРОКСИМАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ДО ACQUIS ЄС

1.1. Концепція Європейського Союзу як правової системи

У сучасній юридичній науці відсутнє єдине універсальне визначення поняття «правова система», що зумовлює існування різних доктринальних підходів до її розуміння. Водночас усталеним є підхід, за яким правова система постає як цілісний комплекс взаємопов'язаних і взаємозумовлених елементів – правових засобів, явищ і процесів, що формуються та функціонують під впливом як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників розвитку суспільства. Саме ця сукупність забезпечує системний нормативний вплив правової системи на суспільні відносини.

До об'єктивних чинників належать історичні, соціокультурні, економічні, географічні та інші умови розвитку суспільства, які існують незалежно від індивідуального сприйняття. Натомість суб'єктивні чинники безпосередньо пов'язані з людиною як носієм правосвідомості, її ціннісними орієнтирами, інтересами та рівнем правової культури. Своєю чергою, як зазначає С. Сунегін, структурний аналіз правової системи доцільно здійснювати з урахуванням взаємодії її складових, які умовно поділяються на статичні та динамічні. До відносно стабільних елементів належать норми права, інституційна організація та ціннісно-ідеологічні засади, що визначають базові аспекти правового регулювання. Динамічні ж компоненти забезпечують реалізацію цих засад у практичній площині, зокрема процеси правотворення, правозастосування та розвитку правовідносин у конкретних соціальних умовах [33, с. 17-18].

У контексті загальнотеоретичного розуміння правової системи особливої уваги потребує визначення правової природи Європейського Союзу. У сучасній юридичній науці відсутній єдиний підхід до трактування ЄС як правової системи, що пояснюється складністю самого інтеграційного утворення. Це

спричинило формування низки доктринальних концепцій, у межах яких Європейський Союз розглядається як міжнародно-правова система, як федеративне або конфедеративне політико-правове утворення, як наднаціональна правова система, а також як особливий правопорядок *sui generis*. У контексті дослідження обґрунтованим видається детальний розгляд кожного з наведених доктринальних підходів.

Прихильник міжнародно-правового підходу Рамсес А. Вессел зазначає, що на противагу традиційному розумінню міжнародного права як простої сукупності правових норм, правові порядки, що створюються міжнародними договорами, цілком здатні функціонувати як самостійні правові системи. У цьому контексті Європейський Союз розглядається як прямий продукт договірної «конструювання»: норми його установчих договорів утворюють системну ієрархію і можуть відступати від загального міжнародного права в межах, дозволених *ius dispositivum*. Отже, договори породжують нові правові системи, оскільки їхнє існування забезпечується установчими та похідними нормами міжнародного договірної права [95, с. 507-508].

Виходячи з цього, набрання чинності Договором про Європейський Союз означало не що інше, як формування нової комплексної правової системи, що включає до свого складу низку взаємопов'язаних підсистем – сфер діяльності Союзу [95, с. 509]. Запропонований Весселом підхід дозволяє трактувати ЄС не як механічне поєднання різних напрямів співробітництва, а як єдиний правовий порядок, що, своєю чергою, актуалізує питання про наявність у Союзу власної міжнародної правосуб'єктності.

Інший прихильник цієї концепції, А. Пелле, встановлює, що попри заперечення прихильників автономності права Співтовариств, воно ґрунтується на публічному міжнародному праві: Співтовариства, такі як і Європейський Союз, створені міжнародними договорами – саме договори визначають їхню правосуб'єктність, тоді як сам договір є міжнародно-правовим інструментом. У зв'язку з цим, Співтовариства та Європейський Союз передусім, а можливо й

виключно, потрібно розглядати як суб'єктів міжнародного права. На його переконання, ці положення є очевидними, однак доктрина права Європейських Співтовариств значною мірою їх ігнорує або відсуває на другий план. Причиною цього є не лише недостатня увага до міжнародного права, а й своєрідна догматична інтелектуальна стратегія. Такий підхід, на думку дослідника, викликає критику з двох причин. По-перше, автономізація доктрини права ЄС призводить до недооцінки еволюції публічного міжнародного права, яке значною мірою змінювалося саме під впливом європейської інтеграції, водночас міжнародне право часто подається як застаріла та статична система, нездатна пояснити феномен ЄС. По-друге, відмова від міжнародно-правового підходу позбавляє дослідників важливих аналітичних інструментів для дослідження та розуміння правової природи Європейського Союзу [84, с. 201-202].

Відтак, наразі доцільно розглядати Європейський Союз як наднаціональне утворення з метою з'ясування особливостей його правової природи та місця в системі міжнародного права. Автономія, як відомо, означає самоврядування. Утворення, наділене автономією, спроможне обирати власний шлях без стороннього впливу чи контролю. Водночас автономія не є абсолютною – вона скоріше описує не внутрішню властивість суб'єкта, а характер його відносин з іншими, зокрема здатність самостійно формувати ці відносини. Так, Європейський Союз, на думку Дж. Одерматта, є «автономним» щодо інших акторів або іншого правопорядку. У контексті ЄС поняття автономії тісно пов'язане з уявленням про Європейський Союз як «новий правовий порядок» – одна із фундаментальних концепцій, що забезпечила становлення таких засад права ЄС, як пряма дія та примат. Від самого початку внутрішня автономія (тобто відмінність правопорядку ЄС від правопорядків держав-членів) відігравала ключову роль в його розвитку [81, с. 1].

Згодом, по мірі розвитку, розширення зовнішніх повноважень ЄС, постало питання про вплив відносин із третіми державами та міжнародними організаціями на право Союзу. Саме тоді Суд Європейського Союзу

сформулював концепцію зовнішньої автономії: цілісність правопорядку ЄС не повинна підриватися міжнародною діяльністю Союзу або держав-членів. Договори ЄС прямо не згадують принцип автономії – він сформувався в практиці Суду. Ранні дискусії стосувалися внутрішньої загрози (автономія від держав-членів): розбудова правопорядку ЄС була б неможливою, якби держави-члени могли ігнорувати право ЄС через конфлікт із національним правом. Концепція автономії стала підґрунтям прямої дії та примату, виходячи з ідеї ЄС як нового правопорядку, відмінного від міжнародного публічного права. Згодом до внутрішньої автономії додався зовнішній вимір: ускладнення міжнародної взаємодії ЄС породило загрозу підриву права ЄС міжнародним правом – не лише через прямі колізії, а й через невизнання окремої суб'єктності ЄС (розгляд його як відображення волі держав-членів або звичайного міжнародно-правового режиму) [81, с. 2]. Таким чином, розгляд права ЄС як складової міжнародного права створює відповідні негативні наслідки для ієрархії норм і підходів до вирішення колізій.

На думку вітчизняних дослідників В. Теремецького та А. Петренка, специфіка правової системи Європейського Союзу безпосередньо зумовлена його природою як наднаціонального інтеграційного утворення. Інституційна архітектура ЄС не лише впливає на формування системи джерел права, а й перебуває з нею у стані взаємної зумовленості: інституції, ухвалюючи та застосовуючи правові акти, визначають напрями розвитку правопорядку, який, своєю чергою, закріплює їхню компетенцію та механізми функціонування. Європейський Союз не може бути кваліфікований як держава у класичному розумінні – він є складним міжнародним об'єднанням, здатним формувати обов'язкові норми як у публічно-правовій, так і в приватно-правовій площині. Його регулятивний вплив поширюється як на відносини між державами-членами, так і на правове становище фізичних та юридичних осіб. За своєю природою ЄС поєднує риси міжнародної організації та наднаціональної системи, що розвивається і поступово розширює обсяг спільних компетенцій [34, с. 299].

Інституційна система Союзу відображає цю дуалістичну природу: поряд з органами міжурядового характеру функціонують інституції, наділені наднаціональними повноваженнями. Така конструкція забезпечує узгодженість правотворчості та правозастосування, а також формує цілісні інституційні й ціннісні засади правопорядку ЄС. Правову основу функціонування ЄС становлять установчі договори, які визначають його організаційну модель та розмежовують компетенції між Союзом і державами-членами, зокрема закріплюючи сфери виключних повноважень ЄС. У результаті формується своєрідна правова система, яка не зводиться ані до міжнародного, ані до національного права. Її характерною рисою є поєднання норм різного походження, як союзного, так і національного, із визнанням пріоритету права ЄС у разі їх колізії [34, с. 299-300].

На противагу вищезазначеному, прихильники федеративного підходу, зокрема Ю. Габермас, наголошує на тому, що вихідним пунктом для справжнього федеративного устрою є принцип «подвійного мандата» громадян – як громадян національних держав і водночас як громадян Європейського Союзу. На відміну від тези про «неможливість демократії без єдиного демосу», він вважає, що політична фрагментація сучасного світу суперечить системній інтеграції мультикультурного суспільства. Вищезазначена ідея подвійного представництва у федеративному контексті означає розширення парламентського контролю за координацією фіскальної та економічної політики в межах єврозони [82, с. 2-3].

І. Перніце, з іншого боку, зазначає, що протягом багатьох років Європейський Союз зіштовхується з проблемою власного структурного та конституційного самовизначення, постійно шукаючи стійкий баланс між конфедеративними та федеративними моделями, між міжурядовим підходом та наднаціональністю. На його думку, Лісабонський договір розглядається як один із кроків у тривалому й складному процесі конституціоналізації Європи, що охоплює як еволюцію наднаціонального рівня, так і національний рівень

конституційного права. Крізь призму його концепції багаторівневого конституціоналізму осмислюються як те, що іноді сприймається як невдачі процесу конституційного будівництва, так і ті покращення, яких було досягнуто завдяки Лісабонському договору. Багаторівневий конституціоналізм – це теоретичний підхід до розуміння конституції європейської системи як інтерактивного процесу встановлення, розподілу, організації та обмеження владних повноважень. У цьому процесі беруть участь національні конституції та наднаціональна конституційна рамка, які розглядаються як взаємозалежні елементи єдиної правової системи, що функціонує не через ієрархію, а через конституційний плюралізм [85, с. 349].

Кардинально іншим є підхід Дж. Маджоне, який стверджує, що Європейський Союз є не федерацією, а конфедерацією, що тягне за собою далекосяжні наслідки. Федерація у сучасному розумінні – це держава. Конфедерація ж державою не є: вона становить союз суверенних держав, які спільно передають певні повноваження для взаємної вигоди. Це договірна конструкція між формально незалежними партнерами, а не вираження народного суверенітету. Згідно з Декларацією Шумана 1950 року, Європейське співтовариство вугілля і сталі замислювалося як перша конкретна основа європейської федерації, необхідної для збереження миру. Однак федерація не є ані необхідною, ані тим більше достатньою умовою для миру – про що свідчать трагічні події в колишній Югославії та Радянському Союзі, а ще виразніше – Громадянська війна у США в XIX столітті. Досі ніхто переконливо не пояснив «доданої вартості» європейської федерації, тобто того, чого не можна досягти менш радикальними формами співпраці. Федералістський проєкт, як стверджується, був приречений від самого початку з фундаментальної причини: за відсутності європейського демосу європейська федерація не матиме ані матеріальних, ані нормативних ресурсів для забезпечення суспільних благ, яких люди очікують від держави – унітарної чи федеративної [74, с. 10].

Варто зауважити, що принцип єдності інституційної системи Європейського Союзу закріплено в статті 13 Договору про Європейський Союз, де встановлено, що діяльність Союзу забезпечується єдиною інституційною структурою. Ця структура гарантує узгодженість і безперервність усіх дій, що здійснюються з метою досягнення поставлених цілей Союзу, водночас поважаючи та підтримуючи розвиток *acquis communautaire*. Інституційна система ЄС організована таким чином, щоб не лише забезпечувати наступництво та гармонізацію рішень, але й інтегрувати принципи, норми та стандарти, закріплені у правовому масиві *acquis*, забезпечуючи їхню послідовну реалізацію у всіх сферах діяльності Союзу [42, с. 34]. Таким чином, єдність інституційного апарату виступає ключовим чинником стабільності та ефективності правопорядку ЄС, формуючи основу для поступового розвитку правових норм і послідовного впровадження *acquis communautaire* у практику функціонування ЄС.

У свою чергу, зі становленням Європейських співтовариств особливої актуальності набула проблема визначення меж державного суверенітету. Це зумовлено як практикою впливу міжнародних організацій на держави, так і розвитком інтеграційних процесів у Європі, що призвели до формування Європейського Союзу. Набуття членства в ЄС супроводжується зміною розуміння суверенітету, зокрема його нормативного закріплення, але при цьому не означає втрати державності. Посилення інтеграції, зокрема в контексті розробки Конституційного договору та укладення Лісабонського договору показує, що держави добровільно обмежують частину своїх суверенних повноважень. Водночас вони зберігають ключову роль у прийнятті важливих рішень, що підтверджується, зокрема, відмовою окремих держав ратифікувати Конституцію ЄС [16, с. 90].

Як слушно зазначає І. Яковюк, за збереження формально-юридичної оболонки державного суверенітету відбувається поступове звуження можливостей його практичного здійснення, що проявляється у делегуванні

частини суверенних прав інституціям ЄС. У цьому контексті європейський інтеграційний досвід переконливо демонструє, що держави-члени свідомо поступаються частиною своїх повноважень, розраховуючи на отримання відповідних політичних та економічних переваг [43, с. 122-124].

Відтак, можна побачити, що фундаментальним чинником формування правопорядку ЄС стала розробка єдиної політичної позиції держав-членів, що вплинуло на правові засади співтовариства та сприяло створенню наднаціональних інституцій. Як відзначають А. Шульга, О. Передерій та Є. Григоренко, динамічна внутрішня політична кон'юнктура серед держав ЄС визначає конкретну конфігурацію регіональних політичних пріоритетів, зокрема щодо зовнішньої політики та врегулювання територіальних спорів [41, с. 71].

Другим ключовим фактором є ідеологічна база правового регулювання ЄС, що проявляється в пріоритеті універсальних цінностей. При цьому поняття «цінність» установчі договори трактують не лише як юридичну категорію, а і як етичні принципи, покликані сформувати правову культуру та моральні стандарти ЄС. Так, ст. 2 Розділу I Договору про Європейський Союз визначає такі базові цінності як: людська гідність, свобода, демократія, рівність, верховенство права, права особи та права меншин [41, с. 71]. Ці цінності визнаються всіма державами-членами й реалізуються через механізми плюралізму, недискримінації, справедливості, солідарності та гендерної рівності.

Одним із ключових моментів формування Європейського Союзу як правової системи стало встановлення принципу верховенства права ЄС, що знайшло своє найбільш вагоме підтвердження у рішенні Європейського суду у справі *Costa проти Enel*. Справа стосувалася конфлікту між нормою права Співтовариства, закріпленою в Договорі про заснування Європейського економічного співтовариства (Договір про ЄЕС), та національним законодавством Італії, а саме законом про націоналізацію електроенергетичних підприємств. Зокрема, громадянин Італії Фламінійо Коста, акціонер приватної

електроенергетичної компанії Edisonvolta, оскаржив законність націоналізації електроенергетичних підприємств Італії, в результаті якої було створено державну компанію Ente Nazionale Energia Elettrica (ENEL). На думку Коста, націоналізація суперечила Римському договору. Конституційний суд Італії застосував класичне правило *lex posterior derogat legi priori*, згідно з яким пізніший італійський закон про націоналізацію має перевагу над раніше укладеним Римським договором. Проте у другому позові суддя Фаббрі подав звернення до Європейського суду, який постановив, що норми права ЄС з прямою дією мають переважну силу над будь-яким суперечливим національним законодавством [53].

Суд визначив три ключові принципи:

1. Пряма дія норм ЄС – норми Договорів застосовуються безпосередньо на національному рівні.
2. Верховенство права ЄС – у разі конфлікту норми права ЄС мають пріоритет.
3. Єдність правопорядку Союзу – узгоджене застосування норм забезпечує стабільність і ефективність правової системи [53].

Отже, правова система ЄС формує самодостатню наднаціональну систему, де ключову роль відіграють принципи верховенства права, єдності інституцій та засади універсальних цінностей. Передача державами-членами частини власних суверенних повноважень, поступова інтеграція норм *acquis communautaire* та формування узгоджених політичних орієнтирів ЄС забезпечують стабільність та узгодженість його правопорядку.

1.2. Формування та розвиток поняття *acquis* у праві Європейського Союзу

У сучасній теорії права Європейського Союзу загальновизнаним є підхід, відповідно до якого функціонування та стабільність правової системи ЄС зумовлюються наявністю цілісного нормативного масиву, відомого як *acquis*

communautaire. Саме цей комплекс норм і принципів забезпечує єдність правового простору Союзу, а також однаковість тлумачення й застосування права ЄС як у межах держав-членів, так і в контексті взаємодії з третіми державами. У загальному розумінні термін *acquis communautaire* використовується для позначення сукупності правових досягнень, напрацьованих у процесі європейської інтеграції. Йдеться не лише про формально чинні нормативно-правові акти, а про ширший правовий феномен, що охоплює як договірні засади Союзу, так і весь масив похідного законодавства, інституційної практики та судового тлумачення [29, с. 98-99]. Таким чином, *acquis* слід розглядати як системну категорію, що відображає результат поступового розвитку права ЄС.

Конституційні трансформації Європейського Союзу, а також розширення його складу за рахунок приєднання сімнадцяти нових держав-членів на межі XX-XXI століть, істотно активізували використання концепту *acquis communautaire* як у внутрішній політиці Союзу, так і в його зовнішніх відносинах. Зокрема, інституції ЄС широко застосовують цю категорію в межах реалізації політики розширення, насамперед у процедурах вступу нових держав. Водночас у сучасній доктрині та правозастосовній практиці відсутній уніфікований підхід до визначення змісту та обсягу поняття *acquis communautaire*, що зумовлює його різне трактування. Така невизначеність створює можливості для інституцій ЄС формувати похідні конструкції цього поняття та наповнювати їх змістом відповідно до актуальних завдань зовнішньої політики ЄС. Ілюстрацією цього є концепція «*acquis* вступу», яка в науковій літературі не має єдиного усталеного тлумачення. Серед вітчизняних науковців, зокрема, проблему розмежування відповідних категорій ґрунтовно досліджував Р. Петров [19, с. 1-2].

Офіційні документи інституцій ЄС не містять чіткого визначення обсягу та змісту *acquis communautaire*. Водночас із них випливає, що це поняття використовується насамперед як юридична категорія. Так, у глосарії термінів ЄС воно визначається як сукупність спільних прав і обов'язків, що об'єднують

держав-членів. У багатьох офіційних актах ЄС *acquis communautaire* також вживається як синонім «законодавства ЄС». Подібний підхід був застосований і в проєкті Конституційного договору ЄС, де це поняття використовувалося як взаємозамінне з терміном «правова система ЄС» (*EU legal order*). Відповідно до одного з підходів, *acquis communautaire* охоплює не лише право ЄС, а й усі правовідносини, врегульовані установчими договорами, включаючи вторинне законодавство та судову практику Суду ЄС. Інший підхід розглядає його як ширшу категорію, притаманну правовій системі ЄС, яка може змінюватися або доповнюватися державами-членами [19, с. 2-3].

Своєю чергою, варто зауважити, що Р. Петров розглядає *acquis communautaire* як сукупність досягнень, напрацьованих Співтовариством, що становлять правову спадщину колишньої «триопорної» системи Європейського Союзу і підлягають збереженню за будь-яких умов. У межах своєї концепції дослідник пропонує його поділ на кілька складових: «фундаментальний *acquis*», який охоплює базові принципи та доктринальні засади; «інституційний *acquis*», що стосується принципів функціонування інституційного механізму ЄС; «*acquis* Європейського Союзу» як загальну системну категорію; «політичний *acquis*», який охоплює декларації, резолюції, інструкції та позиції Європейської ради; а також «*acquis* вступу», що відображає сукупність досягнень, сформованих у межах трьох опор на момент приєднання держави-кандидата до ЄС [17]. Таким чином, запропонована типологія фактично започатковує індивідуалізований підхід до розуміння *acquis*.

Своєю чергою, практика інституцій ЄС свідчить про те, що «*acquis* вступу» є окремою правовою та політичною категорією зі специфічним змістом. Воно становить складову Копенгагенських критеріїв, зокрема вимоги щодо здатності держави-кандидата виконувати всі зобов'язання членства, включаючи відданість цілям політичного, економічного та валютного союзу. У цьому розумінні «*acquis* вступу» охоплює весь масив правової спадщини ЄС на момент приєднання держави-кандидата, включаючи правові норми, судові рішення та політичні

рішення, ухвалені в межах Союзу. Крім того, держави-кандидати повинні забезпечити ефективне застосування «*acquis* вступу» своїми адміністративними та судовими органами. Отже, обсяг поняття «*acquis* вступу» є ширшим, ніж внутрішнє застосування *acquis communautaire*, оскільки Копенгагенські критерії передбачають не лише імплементацію чинного права ЄС, а й прийняття політичних принципів і рішень Союзу [19, с. 4-5].

У розумінні інституцій ЄС, поняття «*acquis* вступу» охоплює не лише норми права Союзу та практику їх застосування, але й вимогу належного функціонування політичної, правової та економічної систем держав-кандидатів відповідно до європейських і міжнародних стандартів, закріплених у Копенгагенських критеріях. У динамічному вимірі його можна розглядати як своєрідний «зріз» досягнень ЄС на момент приєднання конкретної держави. Важливою рисою цього поняття є також те, що його зміст формується в результаті переговорів між інституціями ЄС і державою-кандидатом, відображаючи індивідуальні умови вступу. Внаслідок цього кожна нова держава-член отримує власно сформований «*acquis* вступу», який може містити постійні або тимчасові відступи та деякі застереження, що застосовуються для забезпечення інтересів ЄС [19, с. 15].

Отже, поняття «*acquis communautaire*» та «*acquis* ЄС» певною мірою перебувають у відношенні «спадкоємності». Так, термін «*acquis communautaire*» сформувався в межах правопорядку Європейських Співтовариств і репрезентує сукупність накопичених правових та політичних здобутків інтеграційного процесу. Натомість поняття «*acquis* ЄС» поступово набуває статусу ширшої категорії, яка охоплює весь уніфікований правовий масив Союзу.

Таке первинне окреслення *acquis* невідмінно породжує низку принципових запитань і відкриває потенційні напрями наукового аналізу. Зокрема, постає питання: якщо *acquis* дійсно є незмінним і недоговірним принципом, яким чином він сформувався та хто наділив його такою обов'язковою силою? Чи завжди він володів характеристиками, які традиційно приписують йому сьогодні?

Так, формування концепції *acquis* почалося ще у 1969 році, коли Європейське економічне співтовариство розглядало питання розширення шляхом приєднання Великобританії, Данії та Ірландії. Під час саміту в Гаазі було вироблено чітку позицію: держави-кандидати зобов'язані прийняти не лише договірні положення, а й цілі, що їх визначають, а також весь комплекс законодавства, ухваленого після створення Співтовариства. Це означало, що право ЄС розглядається не просто як набір норм, а як система принципів і цілей, які держави повинні реалізовувати, зберігаючи при цьому певну свободу в способах впровадження цих ідей на практиці [40, с. 315].

За оцінкою дослідників, принцип *acquis communautaire* закріпився саме як базовий підхід, який застосовується як на першому, так і на всіх наступних етапах розширення ЄС. У такий спосіб засновники Союзу визначали адаптацію законодавства нових країн-членів не як зміну існуючого правового порядку, а як погодження тимчасових заходів із чітко встановленим терміном дії. Тож історично концепція *acquis communautaire* була сформована шістьма першими державами-членами ЄС у контексті розширення Союзу. Вона відображає сукупність його унікальних політичних і правових досягнень, що накопичилися протягом попередніх років, і закріплює обов'язок їх збереження та дотримання в процесі подальшого функціонування і розвитку Європейського Союзу [83, с. 42].

Зміст *acquis communautaire* вперше був систематизований у контексті Акту про приєднання 1972 року, який стосувався Данії, Ірландії та Сполученого Королівства. Відповідно до статей 2-4 цього документа нові держави брали на себе зобов'язання щодо дотримання установчих договорів ЄС, усіх інституційних актів, рішень, угод, декларацій та резолюцій Ради, а також усіх угод і конвенцій, укладених будь-яким із Європейських співтовариств станом на 1 січня 1973 року – дату їх офіційного вступу. Виняток, визначений статтею 9, стосувався лише спеціальних відступів та перехідних заходів, закріплених у самому Акті про приєднання, термін дії яких, як правило, завершувався наприкінці 1977 року [65, с. 1143].

На основі цього прецеденту було закладено модель, яка згодом застосовувалася при всіх наступних розширеннях: початкове прийняття державами-кандидатами елементів *acquis communautaire* супроводжувалося детальними переговорами, спрямованими на узгодження всіх практичних аспектів адаптації національних правових систем до стандартів Співтовариства, і завершувалося включенням у текст акта про приєднання обмеженого та чітко визначеного переліку перехідних заходів із встановленими термінами їхнього припинення.

Таким чином, на момент першого розширення 1973 року *acquis communautaire* можна було розглядати як систему, що включала шість основних складових:

- 1) установчі договори ЄС;
- 2) інституційну структуру, закріплену цими договорами;
- 3) законодавчі та інші акти Співтовариства;
- 4) міжнародні угоди, укладені Співтовариством;
- 5) законодавчі та інші акти, прийняті під час переговорного процесу;
- 6) доволі нечітку категорію «політичних цілей» установчих договорів, яка визначала стратегічні орієнтири інтеграційного процесу [65, с. 1143].

Для полегшення наближення законодавства нових держав-членів до *acquis* розширення Союзу часто супроводжувалося детальними й поглибленими аналізами Співтовариства. Так, наприклад, Єдиний європейський акт 1986 року [42], підготовлений до третього розширення, заклав основи політики згуртованості.

Термін *acquis communautaire* вперше набув чітко нормативного, фактично «конституційного», значення в Маастрихтському договорі 1992 року. Зокрема, оригінальна редакція документа у статті В, абзаці 5, а також у статті С встановлює охорону *acquis communautaire* як одного з ключових завдань Європейського Союзу. Так, абзац 5 статті В визначає, що Союз прагне «повністю зберегти *acquis communautaire* та розвивати його з метою перегляду політичних

сфер і форм співпраці, передбачених цим договором, для забезпечення ефективності механізмів і інститутів Союзу». Водночас стаття С(1) підкреслює роль *acquis communautaire* як фундаменту всієї інституційної системи ЄС, визначаючи Союз як єдиний інституційний механізм, що гарантує послідовність і безперервність дій для досягнення поставлених цілей, одночасно забезпечуючи збереження та подальший розвиток *acquis communautaire* [93].

Ці заходи дозволяли державам-кандидатам ефективніше реагувати на вимоги *acquis*, водночас стимулюючи розвиток Співтовариства та підготовку до збільшеної чисельності населення і розширеної представницької структури.

Можна стверджувати, що концепція *acquis communautaire* займає виняткове місце у правовій системі Європейського Союзу. У науковій літературі вона традиційно розглядається як одна з ключових складових правопорядку Союзу, визначальна доктрина та фундаментальна умова для ефективного функціонування інституцій ЄС, а також для забезпечення послідовного процесу його розширення. По суті, *acquis communautaire* передбачає, що інституційна структура, територіальні межі, політичні механізми та нормативні правила Європейського Союзу мають сприйматися як усталена «даність», яка не підлягає сумніву та не може бути істотно змінена новими державами-членами при їх вступі [83, с. 42].

Водночас *acquis* не обмежується лише набором обов'язків для кандидатів: він гарантує демократію, соціальну стабільність, економічний розвиток і торгові можливості, які Союз пропонує своїм членам. Як і південноєвропейські країни, що прагнули приєднатися після падіння авторитарних режимів, країни Центральної та Східної Європи скористалися історичними змінами – падінням Берлінської стіни та розпадом радянського блоку для інтеграції до ЄС. Для них членство стало ключовим інструментом закріплення демократичних інституцій і розвитку ринкової економіки [49, с. 191-192].

Попит на членство у ЄС з боку Центрально-Східної Європи мав і політичне, і моральне значення, проте одночасно породив низку викликів.

Різниця у рівні розвитку, чисельність кандидатів і географічне розташування, що залишалися спадком холодної війни, змусили Європейську Раду ухвалити у 1993 році Копенгагенські критерії [46]. Вони встановили чіткі вимоги до стабільних інституцій, що гарантують демократію, верховенство права та права людини, конкурентоспроможних ринкових економік, а також здатності держави впроваджувати законодавство ЄС і досягати цілей політичного, економічного та валютного союзу.

Таким чином, Копенгагенські критерії суттєво сприяли зміцненню *acquis communautaire*. На формальному рівні *acquis* було структуровано у 31 переговорний розділ, що охоплював ключові сфери інтеграції: вільний рух товарів, осіб, послуг і капіталу; сільське господарство, рибальство та транспорт; оподаткування, економічний і валютний союз; соціальні питання та зайнятість; науку, дослідження, освіту, телекомунікації та інформаційні технології; співпрацю у сфері юстиції та внутрішніх справ; митний союз; спільну зовнішню та безпекову політику, а також Шенгенську інтеграцію [49, с. 192].

З прийняттям Амстердамського договору 1997 року термін *acquis communautaire* вперше з'являється в тексті Договору про Європейський Союз у контексті запровадження механізму «тіснішого співробітництва». Зокрема, пункт (е) статті К.1 передбачає, що держави-члени, які прагнуть встановити більш інтенсивну взаємодію, можуть використовувати інститути, процедури та механізми, визначені цим і засновницькими договорами Європейських об'єднань, за умови, що така співпраця «не повинна порушувати *acquis communautaire* та заходи, ухвалені відповідно до інших положень договорів». Водночас у договорі підкреслюється, що положення щодо тіснішого співробітництва не можуть застосовуватися всередині структур ЄС на шкоду нормам, що стосуються інтеграції в межах «Шенгенського *acquis*» [92].

У проєкті Конституційного договору ЄС 2004 року було здійснено спробу нормативно врегулювати межі *acquis communautaire* та систематизувати його

елементи. Зокрема, пункт 3 статті IV-438 проєкту Конституції визначав складові *acquis communautaire*, серед яких:

- 1) засновницькі договори ЄС;
- 2) акти, ухвалені інститутами та органами ЄС на підставі цих договорів;
- 3) угоди між інститутами;
- 4) рішення та домовленості, ухвалені урядами держав-членів під час засідань Ради;
- 5) угоди, укладені державами-членами щодо функціонування Союзу та діяльності його органів;
- 6) декларації, зокрема прийняті під час міжурядових конференцій;
- 7) резолюції та позиції, ухвалені Європейською радою або Радою ЄС за спільною згодою членів [91].

Окрім цього, термін *acquis* застосовується у тексті Акта щодо «Schengen acquis», інтегрованого у правову структуру ЄС. Відповідно до Лісабонського договору, цей акт є невід'ємною частиною консолідованого Договору про ЄС і містить обов'язки держав-підписантів дотримуватися та розвивати повний комплекс норм, прийнятих у рамках Шенгенських угод. Особливу увагу становить стаття 7 Акта, у якій підкреслюється, що для цілей переговорів про вступ нових держав-членів «Schengen acquis» та інші заходи, ухвалені інститутами в його межах, розглядаються як *acquis*, яке має бути повністю прийняте всіма кандидатами [90].

У цьому контексті слід виділити кілька принципових аспектів. По-перше, на рівні засновницьких договорів вперше проголошується обов'язок держав-кандидатів повністю прийняти *acquis*, хоча конкретне визначення його змісту залишається відкритим. По-друге, *acquis* має складну багаторівневу структуру, до якої включено «Schengen acquis» як невід'ємну та особливу складову. По-третє, і що є ключовим, Лісабонський договір не посилається на *acquis communautaire*, як це робили Маастрихтський та Амстердамський договори, або на *acquis* Союзу, як у Ніщському договорі, а використовує нейтральне поняття

acquis. Це свідчить про формування цілісного підходу до концепції *acquis*, що поширюється на весь Європейський Союз і відображає завершену інтеграційну структуру правових норм [83, с. 46].

Осмислення змісту *acquis* дозволяє підтвердити його усталене сприйняття як надзвичайно важливого принципу європейського права. Воно виступає наріжним каменем, основним елементом процесу інтеграції, формує одну з базових доктрин Європейського Союзу та постає як своєрідне «ядро», обов'язкове для прийняття всіма новими членами Союзу. У такому контексті *acquis* не лише окреслює правові рамки, але й відображає саму сутність багаторівневого врядування в Європі, слугуючи однією з ключових ознак, за якою держави-члени відрізняються від держав, які не входять до Союзу. При цьому окремі країни, що не є членами ЄС, уже взяли на себе зобов'язання щодо *acquis* або перебувають у процесі його впровадження, що в практичному сенсі розмиває межі між правовим простором Союзу та зовнішнім світом [71, с. 3-4].

Поняття *acquis communautaire* не має чітко окреслених меж і визначеного предметного наповнення, що зумовлено відсутністю усталеного, загальновизнаного, а тим більше нормативно закріпленого його тлумачення. За таких умов формування уявлень про його структуру та зміст здебільшого відбувається в межах доктринального дослідження науковцями, що можна побачити в їхніх працях. У спеціальній літературі домінує підхід, відповідно до якого *acquis* характеризується внутрішньою неоднорідністю та контекстуальною зумовленістю: його змістове наповнення змінюється залежно від сфери та мети використання відповідного терміна. У цьому значенні *acquis communautaire* постає як категорія зі змінним змістом, чутливим до конкретних правових і політичних обставин, у яких здійснюється функціонування Європейського Союзу [83, с. 46]. Така динамічність об'єктивно ускладнює спроби вичерпного визначення реального обсягу *acquis*, що пояснюється як його еволюційною природою, так і широким спектром джерел та документів, у яких цей термін використовується з різним смисловим навантаженням.

Так, наприклад, М.-Л. Оберг визначає *acquis* як сукупність первинних і вторинних правових актів, політичних інструментів та прецедентного права судів ЄС, що регулюють створення і функціонування внутрішнього ринку [80, с. 152]. Дійсно, ці елементи становлять невід'ємну частину *acquis*, проте його зміст є значно ширшим. Європейська Комісія підкреслює, що до складу *acquis* входять також зміст, принципи та політичні цілі Договорів, оскільки численні акти ЄС містять декларативні та диспозитивні норми, які визначають загальні цілі, залишаючи державам-членам певну свободу у виборі засобів їх досягнення [62].

Більш точний підхід пропонує А. Вавринчук, розглядаючи *acquis* як сукупність принципів, правил і норм, накопичених у процесі політичного, правового та економічного розвитку ЄС [5, с. 474]. Проте навіть таке визначення не враховує інструментів зовнішньої та безпекової політики Спільноти, які, згідно з глосарієм Європейської Комісії, також є частиною *acquis* [62]. Окрім цього, саме поняття «сукупність» відображає скоріше кількісний аспект компонентів *acquis*, не передаючи їхньої внутрішньої пов'язаності та взаємозумовленості, що є ключовою характеристикою цього правового феномену.

В. Міллер пропонує розглядати *acquis communautaire* як системний комплекс правових норм та зобов'язань Європейського Союзу, що акумулювалися з 1958 року і продовжують розвиватися до сьогодні. Науковець зазначає, що до складу *acquis* входять установчі та договірні акти ЄС, законодавчі та нормативні рішення, такі як директиви, регламенти й рішення, декларації та резолюції, міжнародні угоди, а також постанови Європейського суду. Крім того, він охоплює спільні дії урядів держав-членів у сфері юстиції та внутрішніх справ, включно з напрямом Свободи, Безпеки та Правосуддя, а також у межах спільної зовнішньої та безпекової політики. Водночас *acquis communautaire* не охоплює рішення, що стосуються створення механізмів поглибленої співпраці між окремими державами-членами [76, с. 2].

Своєю чергою, як зазначає І. Дір, Надзвичайний і Повноважний Посол України, Заслужений юрист України, кандидат юридичних наук, *acquis* Європейського Союзу постійно зазнає вдосконалення відповідно до вимог часу. Водночас у його структурі можна виділити кілька основних складових:

- 1) зміст, принципи та політичні цілі договорів, прийнятих у межах ЄС;
- 2) законодавство, ухвалене на основі цих договорів, а також прецеденти, сформовані та закріплені практикою Суду Європейського Союзу;
- 3) декларації, резолюції та регламенти, які були прийняті на рівні союзних інституцій;
- 4) заходи, розроблені у рамках реалізації спільної зовнішньої та безпекової політики, а також у сфері юстиції та внутрішніх справ;
- 5) міжнародні договори, укладені ЄС із третіми державами, а також угоди між державами-членами, що регулюють його діяльність [10, с. 349].

Як вже було встановлено раніше, характерною рисою *acquis communautaire* є його динамічність. Воно не має завершеного або фіксованого характеру, а постійно трансформується відповідно до змін політичних пріоритетів, соціально-економічних умов та інституційної архітектури Союзу. *Acquis* постійно оновлюється та ускладнюється, переважно через розширення сфер компетенції ЄС, поглиблення інтеграційних процесів і появу нових напрямів спільної політики [64].

Як зазначає Н. Мушак, *acquis* Європейського Союзу слід розглядати як комплексну систему, що має внутрішній та зовнішній вимір. Внутрішній компонент цієї системи передбачає беззаперечне виконання державами-членами правових актів, ухвалених інституціями ЄС у процесі європейської інтеграції, що забезпечує єдність та стабільність правового простору Союзу. Зовнішній компонент *acquis* полягає у визнанні та застосуванні спільної правової спадщини ЄС третіми країнами, які прагнуть приєднатися до Союзу. До правових інструментів зовнішнього компонента належать міжнародні угоди, укладені з третіми державами, зокрема угоди про асоціацію, угоди про асоціацію та

стабілізацію та інші подібні формати. Тобто, у ширшому контексті політика ЄС спрямована на підтримку та подальший розвиток *acquis*, що забезпечує поступове уніфікування норм і процедур в межах ЄС. Для ефективного впровадження та функціонування цієї динамічної системи держави-члени мають бути забезпечені належною організаційною структурою та адміністративними ресурсами через відповідні інституції, які гарантують дотримання *acquis* у конкретних сферах діяльності [77, с. 57].

Інституційні органи Європейського Союзу зазвичай оперують поняттям *acquis communautaire* не лише як правовою категорією, але і як своєрідним синонімом законодавства ЄС. Така практика відображалась, зокрема, у проєкті Конституційного договору ЄС, де терміни *acquis communautaire* та «правова система ЄС» часто вживаються взаємозамінно і доповнювали одне одного, формуючи цілісне розуміння цих категорій.

Водночас низка західноєвропейських дослідників ставить під сумнів виключно юридичну природу цього поняття. За одним із підходів, *acquis* виходить за межі формального права ЄС і включає «усі правові відносини, врегульовані установчими договорами Союзу, у тому числі вторинне законодавство та практику Європейського суду». Інший підхід розглядає *acquis communautaire* як поняття ширше, ніж правова система ЄС – воно охоплює сукупність норм, що характеризують організацію та функціонування Союзу і можуть у будь-який момент бути змінені або доповнені державами-членами [83, с. 47].

З метою впорядкування та практичної зручності застосування *acquis communautaire* у процесі розширення Європейського Союзу здійснено його тематичну класифікацію. Відповідний нормативний масив згруповано за шістьма основними напрямками, що охоплюють ключові сфери правового регулювання: від основоположних прав і функціонування внутрішнього ринку до екологічної політики, економічної згуртованості та зовнішніх відносин [10, 354-355]. Зазначені напрями конкретизуються у системі переговорних глав,

кількість яких з часом зазнавала змін у зв'язку з еволюцією права Європейського Союзу та практики його розширення.

Таким чином, *acquis communautaire* слід розглядати як системно впорядкований та юридично закріплений комплекс норм, який характеризується значним обсягом, постійним розширенням і практично охоплює всі аспекти функціонування суспільства – від регулювання безпеки харчових продуктів до норм корпоративного управління у фінансовому секторі. Глибокий аналіз поняття *acquis communautaire* дозволяє визначити його не лише як юридичну, а і як політико-правову категорію, яка базується на певному осмисленні сукупності правил, принципів та норм, що були накопичені та розвинуті у процесі функціонування Європейського Союзу. Дотримання цих норм забезпечує цілісність та узгодженість правової системи Союзу, що робить *acquis* наріжним каменем, основою правопорядку ЄС. Відсутність строго визначеного формулювання терміну не зменшує його значення, навпаки, *acquis* проявляє свою вагу як у конституційних та установчих актах Союзу, так і у щоденній практиці застосування права, особливо коли постає необхідність оцінки чи трансформації правових та інституційних аспектів ЄС [83, с. 48-49].

Багато авторів підкреслюють, що *acquis* від природи є динамічним та гнучким явищем. Його зміст і обсяг постійно змінюється у відповідь на розвиток права, соціальних стандартів і політичних умов, тому суворі й зафіксовані формулювання для нього не лише неможливі, але й непрактичні. Ця непостійність дозволяє *acquis* адаптуватися до різних ситуацій, одночасно зберігаючи узгодженість та цілісність правової системи ЄС.

Історично *acquis communautaire* зазнав значних трансформацій і, очевидно, продовжуватиме еволюціонувати у міру розвитку європейського права. На практиці його використання відбувається у двох взаємопов'язаних між собою контекстах:

1. **Внутрішньосоюзний контекст**, наприклад, у процесі інтеграції нових держав-членів та під час поглиблення співпраці між уже існуючими членами. У

цьому випадку *acquis* виступає орієнтиром для підтримання єдності та стабільності внутрішньої структури Союзу, забезпечуючи при цьому гармонізацію правових норм і процедур на всіх рівнях.

2. Зовнішньосоюзний контекст – у взаємодії ЄС із третіми країнами та міжнародними організаціями. В цьому контексті *acquis* слугує основою для визначення стандартів співпраці, обов'язків партнерів і механізмів євроінтеграції, тобто забезпечує те, що правові й політичні засади ЄС залишаються узгодженими навіть у зовнішньополітичних відносинах [18, с. 50].

Окрім цього, у межах аналізу функціонування *acquis* Європейського Союзу в зовнішній політиці, доцільно розрізняти два самостійні контексти використання категорії *acquis communautaire* в частині її вживання в інших правових системах, про що вже частково було згадано вище.

Передусім йдеться про застосування так званого «критерію *acquis*» у процедурі розширення ЄС. У цьому випадку він розглядається як складова частина Копенгагенських критеріїв, дотримання яких є необхідною та обов'язковою передумовою набуття державою статусу члена Союзу. Зміст цього критерію полягає у вимозі повного прийняття та ефективного впровадження державою-кандидатом усього масиву правових норм і принципів, що сформувалися в межах Європейського Союзу. У науковій літературі для позначення цього явища нерідко використовується саме вищезазначене поняття «*acquis* вступу», яке акцентує увагу саме на функціональному призначенні *acquis* в контексті процесу євроінтеграції [18, с. 50].

Інший контекст пов'язаний із зовнішньодоговірною діяльністю Європейського Союзу. Значна кількість міжнародних угод, укладених між ЄС і третіми державами, зокрема угод про асоціацію чи партнерство, містить положення, що прямо або опосередковано апелюють до *acquis communautaire*. У таких випадках йдеться не стільки про передумову членства, скільки про використання *acquis* як нормативного орієнтира для наближення правових систем держав-партнерів до права ЄС [18, с. 50].

Таким чином, *acquis communautaire* не обмежується формальним переліком законів і регламентів, це жива, гнучка та багатовимірна правова система, яка відображає історичну еволюцію ЄС і здатна адаптуватися до майбутніх викликів та змін у законодавстві, політичних пріоритетах та соціальних потребах Союзу.

Висновки до розділу 1

1. Правова система Європейського Союзу є унікальним наднаціональним утворенням, яке поєднує риси міжнародної організації та самодостатньої правової спільноти. Її особливість полягає у взаємозв'язку інституційної архітектури та системи норм, в якій важливе значення мають принципи верховенства права, єдності інституцій та універсальні для ЄС цінності, що забезпечують стабільність, узгодженість і ефективність правового регулювання. При цьому держави-члени, що передають частину своїх суверенних повноважень, інтеграція *acquis communautaire* та формування серед них спільних політичних і правових орієнтирів створюють основу для поступового розвитку європейського правопорядку.

2. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок про те, що *acquis communautaire* є надзвичайно складним, багаторівневим та динамічним явищем у праві Європейського Союзу. Воно поєднує у собі як формальні правові акти та інституційні рішення, так і принципи, політичні цілі та судову практику. Його історичне формування, що почалося з перших розширень ЄС у 1973 році, свідчить саме про цілеспрямовану зміну, еволюцію правового порядку Співтовариства у системний, узгоджений між собою комплекс норм. Така система забезпечує єдність та стабільність правової системи ЄС, при цьому залишаючи простір для апроксимації законодавства нових членів. У науковій та практичній площині *acquis* виступає не лише як юридичний інструмент, а й як політико-правова категорія. Вона відображає природу інтеграційного процесу,

забезпечує захист основоположних цінностей ЄС і слугує орієнтиром як для внутрішньосоюзної гармонізації, так і для зовнішньополітичної взаємодії з третіми державами. Його гнучкість і здатність до розвитку роблять *acquis* важливим елементом стабільності Європейського Союзу. Водночас такі фактори і характеристики як універсальна структура і відкритість до змін дозволяють *acquis* ефективно реагувати на зміни у політичних, економічних і соціальних умовах, що також підтверджує центральне значення *acquis* в системі права ЄС.

РОЗДІЛ 2. АПРОКСИМАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ТРЕТІХ КРАЇН ДО ACQUIS ЄС: ПІДХОДИ, МЕХАНІЗМИ ТА ДОСВІД

2.1. Концептуальні підходи до апроксимації законодавства третіх країн, її співвідношення з гармонізацією та адаптацією

З часу становлення міжнародних відносин як системи взаємодії суверенних держав об'єктивно постала потреба в узгодженні, або щонайменше в забезпеченні несуперечливого співіснування, норм, що належать до різних правових порядків. Розгортання європейського інтеграційного проєкту лише посилює актуальність цього завдання. Водночас складність поняття «апроксимація» національного законодавства не тільки спричинила низку ґрунтовних доктринальних дискусій, а й істотно ускладнила розуміння справжніх намірів законодавця Європейського Союзу у відповідній сфері [54, с. 241-242].

У правовій системі Європейського Союзу апроксимація законодавства розглядається як цілеспрямований процес зближення та узгодження національних нормативно-правових актів із правом ЄС. Його зміст охоплює не лише формальне перенесення норм права Союзу у внутрішнє законодавство, а й сукупність методів та інструментів їх транспонування, подальшу інкорпорацію до національних правових систем, а також ефективну імплементацію. При чому остання знаходить своє практичне вираження у реальному здійсненні суб'єктивних прав та виконанні конкретних юридичних обов'язків відповідними суб'єктами [86, с. 37-38]. Згідно зі статтею 4 Договору про Європейський Союз, на держави-члени покладається обов'язок вживати всіх необхідних заходів – як загального, так і спеціального характеру – для забезпечення виконання зобов'язань, що випливають з установчих договорів або актів інституцій ЄС. Поряд із цим вони зобов'язані активно сприяти досягненню цілей Союзу та

утримуватися від будь-яких дій, які можуть поставити під загрозу реалізацію його завдань [13].

Потрібно зауважити, що у засновницьких договорах Європейського Союзу застосовуються різні термінологічні конструкції, зокрема «гармонізація», «апроксимація» та «координація», які відображають неоднаковий ступінь інтенсивності інтеграційних процесів між державами-членами. Водночас у відносинах із державами, що не мають статусу члена ЄС, переважно використовується поняття «апроксимація», хоча в окремих міжнародно-правових інструментах, зокрема в угодах про стабілізацію та асоціацію з країнами Західних Балкан, паралельно вживається термін «гармонізація» [86, с. 38]. Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що тлумачення та практичне використання зазначених вище понять як з боку інституцій Європейського Союзу, так і з боку третіх держав – асоційованих, кандидатів на вступ або інших партнерів, залучених до поглибленої співпраці з ЄС, не завжди є термінологічно узгодженим.

Як слушно зауважує У. Цемаловіч, відсутність нормативно закріпленого визначення апроксимації та паралельне використання різних суміжних термінів закономірно породжують питання щодо змісту й співвідношення таких категорій, як «координація», «гармонізація», «уніфікація» та «співіснування», а також можливої ієрархії між ними. При цьому, хоча поняття уніфікації прямо не згадується у ДФЄС, його тлумачення не викликає істотних доктринальних чи практичних ускладнень. Подібна ситуація характерна і для координації, яка в Договорі переважно постає як інструмент узгодження політик держав-членів, а не їх правових систем, що зумовлює її другорядне значення для аналізу процесів наближення законодавства, про які йде мова [54, с. 243].

Показовим є підхід ДФЄС до правової гармонізації: хоча Договір містить низку відповідних положень, він не надає чіткого й системного визначення цього поняття, яке фактично охоплювало би будь-які форми цієї гармонізації. Натомість апроксимація в тексті Договору постає як узагальнююча правова

категорія. Саме аналіз статті 114 ДФЄС у поєднанні з усталеною практикою Суду Європейського Союзу дає підстави стверджувати, що термін «апроксимація» є найбільш адекватною концептуальною основою для дослідження політики ЄС, спрямованої на подолання розбіжностей між національними правопорядками [54, с. 243].

Загалом, у науковому дискурсі доволі поширеним є паралельне використання категорій «апроксимація», «гармонізація», «імплементация», «уніфікація» та «адаптація». Хоча ці терміни виглядають подібними і їх іноді сприймають як взаємозамінні, насправді вони мають різний зміст. Кожен із них відображає окремий аспект правової дійсності та наповнюється специфічним сенсовим навантаженням. Відмінності між ними виявляються насамперед у формах і механізмах правового впливу, а також у тих результатах, на досягнення яких вони й спрямовані [30, с. 629]. Тому в юридичній практиці їх не можна повністю ототожнювати, адже в процесі правової інтеграції вони виконують різні функції.

Показовою у цьому контексті є позиція В. Тулякова, який, аналізуючи специфіку наближення кримінального законодавства України до права Європейського Союзу, робить акцент саме на понятті «апроксимація», підкреслюючи її процедурну впорядкованість та послідовний характер. Водночас при цьому дослідник не обмежується виключно цим поняттям, використовуючи також терміни «гармонізація» та «імплементация» [36, с. 325-326]. Це, як зазначає з посиланням на Тулякова Н. Расторгуєва, безпосередньо дозволяє розглядати узгодження національного кримінального права з правом ЄС як багатовимірний процес, який спрямований на забезпечення внутрішньої узгодженості та ефективності правозастосування. Зокрема, йдеться про визначення обсягу обов'язковості імплементации норм ЄС з урахуванням принципу субсидіарності, здійснення комплексної оцінки відповідності національного законодавства європейським вимогам, встановлення рівня зближення складів кримінальних правопорушень і санкцій, а також пошук

оптимального співвідношення між потребою уніфікації правозастосовної практики в межах ЄС і збереженням національної автономії у сфері кримінального права [30, с. 629].

У широкому розумінні поняття апроксимації законодавства передбачає комплексну діяльність, що включає перенесення норм права Європейського Союзу до національної правової системи, їхню подальшу імплементацію компетентними органами державної влади та забезпечення реального виконання цих норм судами та правоохоронними органами. У практичному аспекті, незалежно від того, чи використовується термін «апроксимація», чи «гармонізація», одним із ключових показників просування держави на шляху європейської інтеграції виступають не лише кількісні, але і якісні характеристики національних нормативних актів, що реалізують положення права ЄС, а також наявність документально підтвердженого ефективного застосування цих норм у правозастосовній практиці [86, с. 38].

Слід зауважити, що термін «апроксимація» найчастіше вживається стосовно держав, які ще не набули статусу члена Європейського Союзу. Водночас адаптація національного законодавства до стандартів ЄС розуміється як процес системного приведення національних законів та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis* ЄС. Такий процес охоплює не лише удосконалення чинного законодавства, а й розробку нових проєктів нормативних актів із врахуванням *acquis*, положень установчих договорів, угод про асоціацію (за наявності) та Копенгагенських критеріїв [27, с. 54]. Тому, у контексті цього дослідження слід відзначити, що у ході дослідження апроксимації йдеться переважно про ті держави, які прагнуть набуття членства в Європейському Союзі. Саме в їхньому випадку процес апроксимації законодавства до *acquis* ЄС набуває особливого значення.

Як вже було сказано раніше, у науковій літературі останніх років зростає увага до питань апроксимації законодавства до *acquis* ЄС, особливо у контексті зовнішніх відносин ЄС та його Східного сусідства. Дослідження свідчать про те,

що сучасні правові аналізи все частіше базуються на комплексному міждисциплінарному підході, який поєднує елементи міжнародного права, європейського права та політичних наук. Важливим внеском у цю сферу є праці, що системно досліджують процеси апроксимації та застосування права ЄС за межами його кордонів, оскільки саме вони надають детальний аналіз механізмів та інструментів імплементації *acquis* у національні правові системи третіх країн [58, с. 245].

Особливо цінним є висвітлення практики країн Східного сусідства, де апроксимація законодавства до *acquis* ЄС не завжди спрямована на повну інтеграцію всього законодавчого корпусу ЄС, оскільки відсутні чіткі перспективи членства. Як зазначають П. Ван Елсуверге та Р. Петров, на практиці ці країни формують нову модель «інтеграції без членства», яка ґрунтується на поступовому застосуванні секторального *acquis* та законодавчій апроксимації, спрямованій передусім на економічну інтеграцію через створення двосторонніх Поглиблених та всеосяжних зон вільної торгівлі [58, с. 245-246].

Потрібно зауважити, що сучасний стан розуміння категорії «гармонізація» також не є єдиним, і пов'язано це з наявністю різних концепцій розуміння процесів правової інтеграції. У наукових працях простежується відсутність усталеного підходу до визначення її співвідношення з суміжними поняттями, зокрема адаптацією, уніфікацією та імплементацією. В одних інтерпретаціях гармонізація фактично ототожнюється з адаптацією, в інших – розглядається як її складова або, навпаки, як ширша за змістом категорія, що охоплює комплекс різноспрямованих інтеграційних процесів. У найбільш узагальненому вигляді гармонізацію доцільно сприймати як процес досягнення змістовної та функціональної узгодженості, так званої збалансованості правових систем у межах певної спільної правової системи. При цьому ключове значення має саме нормативний рівень, оскільки гармонізація зосереджується передусім на зближенні законодавства, його логічній узгодженості та забезпеченні передбачуваності правозастосування. Водночас у межах ширшого

інтеграційного підходу гармонізація може розглядатися як один із інструментів адаптації законодавства до наднаціональних правових стандартів, що функціонує поряд з іншими механізмами – уніфікацією, імплементацією та транспозицією. З іншого боку, існує підхід, за яким гармонізація постає як комплексне явище, що, навпаки, включає зазначені елементи як складові власної структури [30, с. 630].

Потрібно відзначити, що дотримання Україною задекларованого європейського зовнішньополітичного курсу обумовлює неминучість процесу наближення національного законодавства до стандартів Європейського Союзу. Наближення українського права до *acquis communautaire* розглядається не лише як інструмент поглиблення економічного та політичного співробітництва з ЄС, а й як один із ключових чинників зміцнення правової системи та забезпечення сталого розвитку держави. У наукових дослідженнях, зокрема в працях І. Кравчук, апроксимація розглядається як комплексний процес, що включає не лише аналіз нормативної відповідності українського законодавства *acquis* ЄС, а й оцінку ефективності застосування різних методів наближення до законодавства – рецепції, транспозиції та впровадження. Авторка підкреслює, що дослідження апроксимації повинно враховувати не тільки формальні аспекти зіставлення норм, а й інституційні, організаційні та процедурні чинники, які дають змогу визначити реальний рівень сумісності національного законодавства з нормами ЄС [73, 4-5].

При цьому І. Кравчук використовує системний та порівняльний підхід, аналізуючи досвід країн Центральної та Східної Європи, що пройшли етапи адаптації своїх правових систем до *acquis*, зокрема Польщі та Словаччини. Це дозволяє безпосередньо виділити ключові проблеми та виклики, з якими зіштовхується Україна, а також визначити пріоритетні напрями подальшої апроксимації законодавства. Зокрема, авторка звертає увагу на необхідність комплексного правового, методологічного та кадрового забезпечення процесу адаптації, що охоплює і підготовку проєктів нормативно-правових актів, і їх

аналіз на відповідність стандартам ЄС, і ефективне функціонування інституцій, які відповідають за імплементацію *acquis* у національне законодавство [73, 11-12].

Своєю чергою, С. Грищак розглядає саме адаптацію законодавства, і досліджує її як одну з форм правової інтеграції, що водночас виступає проявом взаємодії та взаємопроникнення правових культур. Сутність цього процесу полягає у приведенні нормативно-правових актів певної держави у відповідність до визначених орієнтирів або стандартів. При цьому адаптація може реалізовуватися як у внутрішньому контексті – шляхом узгодження окремих законодавчих актів із національним законодавством, так і у зовнішньому, коли йдеться про наближення правової системи держави-реципієнта до положень міжнародних договорів чи норм іншої, умовно «донорської», правової системи. В межах такого підходу адаптація постає як узагальнююча категорія, що охоплює низку конкретніших форм, серед яких апроксимація, імплементація, транспозиція, координація, уніфікація та гармонізація. Особливе місце серед них посідає апроксимація, яка передбачає поетапне та цілеспрямоване наближення національного законодавства до правових стандартів міжнародного або наднаціонального рівня, а передусім права Європейського Союзу [8, 274-275].

Підсумовуючи викладене вище, доцільно зазначити, що апроксимація, гармонізація та адаптація законодавства становлять взаємопов'язані, проте не тотожні за своїм змістом правові явища, кожне з яких виконує самостійну функцію в межах інтеграційних процесів. Їх розмежування має не лише теоретичне, а й безпосереднє практичне значення, оскільки від точності розуміння відповідних категорій залежить належне формування державної правової політики у сфері європейської інтеграції. Водночас ефективність цих процесів визначається не стільки формальним відтворенням норм *acquis* ЄС, скільки здатністю національної правової системи забезпечити їх змістовне сприйняття, належну імплементацію та стабільну правозастосовну практику.

2.2. Правові механізми апроксимації національного права до *acquis* у процесі набуття членства

Усі держави-члени Європейського Союзу, так само як і їхні громадяни, зобов'язані дотримуватися та застосовувати *acquis* як обов'язкову складову правопорядку Союзу. Аналогічний обов'язок покладається і на держави, що перебувають у процесі підготовки до вступу в ЄС: прийняття *acquis* для них є неодмінною передумовою інтеграції та здійснюється на рівні з національним законодавством, без можливості вибіркового або фрагментарного застосування [35, с. 80].

Так, готовність держави до набуття членства в Європейському Союзі за своєю суттю виходить за межі виключно політичних або економічних критеріїв і має передусім правовий вимір. Центральне місце у цьому контексті посідає апроксимація законодавства, яка за своїм масштабом і змістовним наповненням є найбільш комплексним і ресурсомістким елементом інтеграційного процесу. Держава, що орієнтується на вступ до ЄС, повинна забезпечити системне узгодження національного правопорядку з правом Європейського Союзу в усіх сферах, у яких компетенція була передана на наднаціональний рівень. У стратегічній перспективі відступи від цього підходу є неприпустимими, а можливість запровадження перехідних періодів у межах переговорів має винятковий і обмежений характер [86, с. 37]. Належне функціонування Європейського Союзу є об'єктивно неможливим за умов збереження істотних розбіжностей у базових галузях правового регулювання між державами-членами, тому апроксимація в процесі членства набуває дуже важливого значення.

Так, наближення національного законодавства до *acquis* Європейського Союзу є специфічним і ключовим обов'язком держав, що прагнуть стати членами ЄС. Воно передбачає комплексне узгодження, імплементацію та забезпечення дотримання національних законів, правил і процедур таким чином,

щоб вони відповідали всьому масиву законодавства ЄС, закріпленому в *acquis communautaire*. Враховуючи обмеженість ресурсів, ефективне управління процесом апроксимації набуває особливої важливості. Це потребує продуманого стратегічного планування та економічно обґрунтованих програм дій. У ході переговорів про вступ кожна держава-кандидат оцінюється щодо своєї здатності імплементувати законодавство ЄС, а також обговорюється можливість запровадження перехідних періодів для окремих директив чи регламентів [59].

На підготовчому етапі країна-кандидат зобов'язана провести системну та інтенсивну роботу у сфері правової інтеграції з Європейським Союзом, переважно в рамках так званого дво- та багатостороннього аналітичного огляду національного законодавства. Основною метою такого огляду є визначення поточного стану законодавчої системи та виявлення проблемних аспектів з точки зору поступового приведення національного права у відповідність із *acquis communautaire*. На цьому етапі держава-кандидат ознайомлюється з нормами *acquis* у межах кожної переговорної глави, а також із застосовуваними в ЄС інструментами, методиками, техніками та нормативними актами. Водночас створюється інституційна структура, призначена для організації ефективного діалогу з інституціями ЄС. Зі сторони Союзу, держави-члени через Європейську Комісію, мають право вимагати додаткову інформацію щодо будь-якого аспекту, що стосується предмета переговорів. У цей період налагоджується активна взаємодія та обмін інформацією між експертами країни-кандидата і командою фахівців Європейської Комісії, що дозволяє уточнити конкретні положення *acquis* та оцінити необхідні адміністративні та інституційні ресурси для його ефективної імплементації [66, с. 3].

У цьому контексті слід відзначити позицію У. Цемаловіча, який детально досліджує процес наближення законодавства Сербії до норм ЄС і виокремлює кілька ключових положень, які мають універсальне значення для розуміння компонентів апроксимації:

1. Поступовість апроксимації – наближення національних норм до стандартів ЄС відбувається поетапно, щоб їх можна було реально впровадити на практиці.

2. Належна імплементація законодавства – апроксимація не є самоціллю, головна мета полягає у забезпеченні ефективного застосування норм через компетентні органи влади та судову систему.

3. Механізми контролю та моніторингу – процес апроксимації передбачає спільний нагляд як з боку держави, так і інституцій ЄС, із залученням усіх гілок влади, що робить його більш системним [55, с. 893-894]. Таким чином, можна чітко окреслити, що механізми апроксимації охоплюють не лише формальне узгодження законодавства, а й практичне забезпечення його виконання.

Так, процес правової апроксимації є багаторівневим і системним, а тому його реалізація зазвичай охоплює декілька взаємопов'язаних стадій.

1. Початкова фаза: становить підготовчий етап, у межах якого формуються спеціалізовані інституційні механізми, відповідальні за координацію наближення законодавства. Паралельно здійснюються організаційно-технічні заходи, зокрема забезпечується доступ до актів ЄС у відповідних секторах, проводиться їхня систематизація, а також відбувається загальне методологічне визначення принципів і підходів до апроксимації.

2. Аналітичний етап, спрямований на виокремлення пріоритетних напрямів наближення. Тут варто зазначити, що такі пріоритети формуються з урахуванням внутрішніх стратегічних цілей кожної держави, її міжнародно-правових зобов'язань, а також наявності програмних і політичних документів Європейського Союзу, які визнаються державою-кандидатом. На цій стадії особливого значення набуває переклад актів офіційною мовою (або мовами) та їх включення до національних програм і планів в контексті євроінтеграції.

3. Стадія транспозиції, що передбачає безпосереднє нормативне опрацювання положень права ЄС і його впровадження у внутрішню правову

систему країни. Саме на цьому етапі здійснюється фактичне наближення національного законодавства до *acquis* шляхом розробки нових законодавчих актів або внесення змін і доповнень до чинних законів і підзаконних нормативно-правових актів. Провідну роль у цьому процесі відіграють національні фахівці, які за потреби можуть залучати експертну підтримку з боку інституцій ЄС.

4. Не менш важливим є етап **імплементатії**, що, у свою чергу, охоплює як офіційне ухвалення відповідних нормативних актів органами законодавчої та виконавчої влади, так і їх практичне застосування. Йдеться про наближення інституційної структури, адміністративних процедур і управлінських практик до нових прийнятих правових вимог, а також про оцінку впливу цих норм на функціонування органів державної влади держави загалом.

5. Завершальну стадію становить **забезпечення виконання законодавства**, яке передбачає активну діяльність компетентних органів, спрямовану на контроль за дотриманням правових приписів. Це включає механізми моніторингу та нагляду, інспекційні перевірки, застосування санкцій, а також ефективне функціонування судової системи. Саме на цій фазі перевіряється реальна дієвість апроксимації та її здатність сприяти досягненню цілей відповідної держави [86, с. 39].

Переговорний процес щодо вступу до Європейського Союзу структуровано за галузевим принципом, відповідно до якого право та стандарти ЄС систематизовано у 35 окремих переговорних розділів. Саме ці розділи формують нормативно-інституційну «рамку», в межах якої оцінюється готовність кожної держави-кандидата до членства. Кожен з розділів охоплює визначений сегмент *acquis* ЄС і відображає коло зобов'язань, виконання яких вимагає проведення цілеспрямованих законодавчих, інституційних та адміністративних реформ [59]. У сукупності така структура забезпечує комплексний і поетапний характер переговорів, дозволяючи послідовно перевіряти спроможність держави-кандидата відповідати критеріям вступу та інтегруватися в правопорядок Європейського Союзу.

Як зазначає І. Дір, кожен розділ охоплює окрему сферу політики чи регулювання та формує основу для оцінки готовності держави-кандидата до членства в Союзі. Серед них виділяють: свободу руху товарів; свободу пересування працівників; право на заснування підприємств та надання послуг; вільний рух капіталу; публічні закупівлі; корпоративне право; інтелектуальну власність; політику конкуренції; фінансові послуги; цифрову трансформацію та медіа; аграрну політику; фітосанітарну політику; рибальство; транспорт; енергетику; оподаткування; економічну політику; статистику; соціальну політику; промислову політику; транспортну мережу TEN-T; регіональну політику; судову систему; безпеку та правопорядок; науку; освіту та культуру; екологію; захист споживачів і охорону здоров'я; митний союз; зовнішні відносини; спільну безпекову політику; фінансовий контроль; бюджетні положення [56, с. 17-22].

За умови, що за результатами оцінювання встановлено прийняття державою-кандидатом *acquis* Європейського Союзу в межах окремого переговорного розділу та наявність належних механізмів його практичного застосування, інституції Союзу можуть дійти згоди щодо попереднього завершення переговорів за таким розділом. Йдеться про формалізоване визнання досягнутого рівня нормативної та інституційної сумісності, яке в переговорній практиці позначається як тимчасове «закриття» відповідного розділу. Водночас усі чинники, здатні впливати на ефективність майбутньої інтеграції, залишаються в полі постійної уваги, включно з аналізом міжнародних зобов'язань держави-кандидата, які потенційно можуть вступати в колізію з вимогами *acquis* ЄС. Попереднє закриття переговорного розділу розцінюється як дуже вагомий результат для держави-кандидата в умовах багаторівневого та інституційно складного переговорного процесу з усіма державами-членами Європейського Союзу. Важливу роль у цьому процесі відіграє Європейська комісія, яка формує основу узгодженої позиції Союзу з тих чи інших питань. Разом із тим така домовленість не має остаточного характеру, оскільки з огляду

на динаміку правового розвитку ЄС та зміни фактичних обставин переговори можуть бути відновлені з ініціативи будь-якої зі сторін [66, с. 3].

Своєю чергою, угода про асоціацію та супровідні документи виступають ключовим інструментом євроінтеграції, встановлюючи обов'язок держав наближати своє національне законодавство до великої системи актів ЄС. При цьому апроксимація не здійснюється миттєво – передбачено строки, що дозволяють поступово адаптувати законодавство та практику до вимог ЄС. Вона передбачає не лише технічне приведення норм у відповідність, але й створення або посилення інституційних механізмів, необхідних для ефективної імплементації та виконання прийнятих норм. Цей процес може мати значні ресурсні та бюджетні наслідки, тому строки, встановлені в угоді, мають обов'язковий характер і можуть змінюватися лише за взаємною згодою сторін [75, с. 1-2].

При цьому Угода може допускати поетапне наближення законодавства, що передбачає можливість часткової апроксимації на ранніх стадіях із подальшим поступовим впровадженням повного обсягу норм через різні види національних правових актів. Важливим аспектом є динамічна апроксимація: законодавство ЄС постійно розвивається, і переліки, списки актів, до яких необхідно наблизити національне право, можуть коригуватися з урахуванням змін у правовому середовищі ЄС. Навіть за відсутності формальних змін в угоді, держава може добровільно враховувати нові акти ЄС, посиляючись при цьому на порівняльний аналіз чинного або нового права ЄС.

Так, наприклад, з одного боку, Україна зобов'язана наближати своє національне законодавство до актів ЄС, перелічених в Угоді про асоціацію. Водночас це не означає, що апроксимація має відбуватися одразу після набрання угодою чинності. Саме тому додатки до Угоди та супровідні документи визначають строки, які в деяких випадках розтягнуті на кілька років [75, с. 3-4]. Відповідно, це надає можливість поступово адаптувати економіку та бізнес-

середовище до нового регуляторного режиму, а також забезпечує поетапне наближення законодавства до норм *acquis* ЄС.

Загалом, подібна методика є цілком прийнятною, проте за умови, що до встановленого кінцевого строку буде досягнуто необхідного рівня відповідності. Відповідно, часткова апроксимація, передбачена у законопроекті, не повинна розцінюватися як випадковість, а як елемент довготривалого та системного процесу інтеграції. Крім того, немає перешкод для застосування різних видів національних правових актів у процесі наближення до законодавства ЄС. Законопроект може передбачати часткову апроксимацію, тоді як повна імплементація забезпечується підзаконними актами або наступними законами. У такому випадку особа, що проводить перевірку відповідності, повинна переконатися, що законопроект або його пояснювальна записка містять план подальших заходів імплементації, включно з прийняттям підзаконних актів чи наступних законів. Усі подальші дії мають відповідати строкам, встановленим Угодою та супровідними документами [75, с. 4].

Загалом, потрібно визнати, що апроксимація виступає дуже складним і ресурсомістким процесом, що потребує системного політичного планування, чіткого розподілу функцій між органами державної влади, використання ефективних методів та ефективної практичної імплементації норм. Фактично, цей процес є наріжним каменем, основою інтеграції з Європейським Союзом, і його успішна реалізація неможлива без спроможних та кваліфікованих органів публічної адміністрації, які, у свою чергу, діятимуть за підтримки політичного керівництва держави. Без цього державні інституції не здатні повноцінно виконувати свої покладені на них завдання.

Водночас важливо підкреслити, що апроксимація законодавства – це не просто формальна або «механічна» транспозиція актів ЄС, копіювання його норм. Такий підхід часто не працює і не враховує особливості національної правової системи. Більше того, механічна транспозиція передбачає створення штучних норм національного законодавства виключно для технічного

відтворення вимог *acquis*, що зробить подальшу реалізацію цих норм надмірно складною або неможливою. Часто доцільніше об'єднати кілька директив в один закон, ніж ухвалювати багато окремих актів і тим самим перевантажувати правову систему. У цьому контексті яскравим прикладом є законодавство ЄС у сфері захисту прав споживачів, яке наразі охоплює значну кількість директив, один регламент та дві рекомендації. У такому випадку створення окремого національного нормативного акта або одночасне відтворення всього законодавства в межах одного закону є неефективним. Так, оптимальним підходом є попередній аналіз поточного стану національного права з подальшим прийняттям рішення щодо найбільш ефективної моделі апроксимації. Зазвичай достатньо прийняття одного закону, який регулюватиме права споживачів та відповідні договори, а також окремі закони в ключових сферах, як, наприклад у сфері фінансових послуг або позасудового врегулювання спорів. При цьому конкретний вибір моделі транспозиції визначається також тим, які норми вже були інтегровані в національну систему раніше [86, с. 41-42].

Складність процесу правової апроксимації також пов'язана з відсутністю чіткої ієрархії норм у правовій системі ЄС. Хоча існує поділ на первинне та вторинне законодавство, взаємозв'язки між різними категоріями нормативних актів усе ж залишаються недостатньо визначеними. Додатковим викликом є специфічна юридична мова та термінологія ЄС, які формувалися під впливом різноманітних правових систем і мов держав-членів. Внаслідок цього окремі поняття та терміни можуть бути важкими для однозначного тлумачення як у лінгвістичному, так і в змістовному аспектах, що ускладнює процес апроксимації національного законодавства до *acquis* [86, с. 42].

Таким чином, апроксимація є не лише процедурним заходом, а складним процесом, що формує правову основу інтеграції держави-кандидата в єдиний правовий простір Європейського Союзу. Вона охоплює системне узгодження національних норм із *acquis* ЄС, розробку нових законодавчих актів, внесення змін до чинного законодавства та створення належних механізмів для їх

практичної імплементації. При цьому важливо підкреслити, що ефективність апроксимації визначається не лише кількісними показниками прийнятих актів, а й їх якісним застосуванням у реальній практиці, здатністю державних органів забезпечувати дотримання нових норм та реагувати на зміни в правовому середовищі ЄС.

2.3. Досвід держав-членів та країн-кандидатів у реалізації «*acquis* вступу»

Як вже було встановлено раніше, апроксимація національного законодавства до *acquis* Європейського Союзу є одним із ключових правових інструментів європейської інтеграції, що визначає зміст і напрям трансформації внутрішнього правопорядку держави. Вона передбачає не лише формальне приведення нормативно-правових актів у відповідність до права ЄС, а й забезпечення належних умов для його ефективного застосування, включно з інституційною спроможністю, адміністративними процедурами та судовою практикою. У цьому контексті особливого значення набуває аналіз міжнародного досвіду, який дає змогу виявити усталені підходи, типові проблеми та практичні механізми здійснення апроксимації, що матиме безпосередню наукову й практичну цінність для подальшого розвитку національного законодавства.

З методологічної точки зору обґрунтованим є включення до такого дослідження, з одного боку, країн, які вже завершили процес апроксимації законодавства та набули статусу держав-членів ЄС, а з іншого – держав, що перебувають на різних етапах апроксимації національного законодавства до права ЄС.

Так, наприклад, Польща вирізнялася відносною політичною стабільністю та наявністю стійкого суспільного консенсусу щодо європейського курсу, що істотно прискорило здійснення системних реформ і створило сприятливі умови

для залучення іноземного капіталу. Зокрема, набуття членства в Європейському Союзі у 2004 році стало для держави знаковим етапом розвитку, який відкрив нові правові, економічні та інституційні можливості. Процес вступу Польщі відбувався в межах масштабного розширення ЄС, у ході якого до Союзу приєдналася значна група держав, що фактично ознаменувало якісно новий етап європейської інтеграції та сприяло посиленню стабільності й співпраці держав у межах Європи [48].

14 березня 1996 року Польський парламент ухвалив рекомендацію для уряду щодо своєчасної розробки комплексної стратегії інтеграції країни до Європейського Союзу. Надалі, у липні того ж року, уряд затвердив повний пакет відповідей на розширений опитувальник, наданий Європейською Комісією 26 квітня 1996 року, який мав оцінити готовність держав-кандидатів вести переговори про вступ (так званий *avis* – офіційна позиція ЄК). Виконання цього завдання вимагало системного аналізу та моніторингу сфер, які потребували першочергових змін. Офіційний висновок Комісії щодо заявки Польщі на членство в ЄС був оприлюднений 16 липня 1997 року. У серпні 1996 року було створено Комітет з питань європейської інтеграції, який замінив попередній Урядовий офіс Уповноваженого з питань європейської інтеграції та зовнішньої допомоги. Цей орган отримав статус вищого органу державного управління, відповідального за формування та координацію політики інтеграції з ЄС, і об'єднав ключових міністрів, відповідальних за напрями, що підлягали наближенню до *acquis* ЄС. Робота апарату Комітету розпочалася 16 жовтня 1996 року [69, с. 408-409].

National Strategy for Integration (NSI) враховувала чинні графіки апроксимації законодавства і слугувала основою для розробки нових програм та планів дій. Головною метою Стратегії було забезпечення комплексної інтеграції Польщі в ЄС із врахуванням політичних, економічних, соціальних, культурних і технологічних аспектів. Вона базувалася на чотирьох ключових «стовпах»: те, що членство передбачає інтеграцію у всіх сферах; те, що цей процес сприяє

економічному зростанню та поступовому виконанню критеріїв Економічного та валютного союзу; те, що інтеграція Польщі є взаємовигідною; та те, що адаптація передбачає певні витрати [69, с. 409].

Свою чергою, *National Programme of Preparation for Membership in the European Union (NPPM)* визначала напрями заходів з адаптації та встановлювала графік їх реалізації до 2002 року, орієнтуючи Польщу на приведення законодавства та інституцій у відповідність до *acquis communautaire*. Перша версія програми базувалася на виконанні положень Європейської угоди, висновках Європейської Комісії щодо заявки Польщі та пріоритетах, визначених у документі *Accession Partnership*. Оновлена у 2000 році версія NPPM уточнила строки підготовки програм адаптації, визначила ключові пріоритети та включила в себе нові завдання, що впливали з соціально-економічної політики уряду та зміненого *Accession Partnership*. Пріоритети охоплювали коротко- та середньострокові заходи з гармонізації законодавства та інституцій, а також підготовку законодавчих ініціатив уряду, що підсилювали узгодженість польського законодавства із правом ЄС [69, с. 413].

Як зазначає Є. Яськерня, процес наближення польського законодавства до стандартів права Співтовариства здійснювався поступово та поетапно. Європейська Угода не встановлювала детального плану дій із адаптації, визначаючи лише загальні часові рамки, у межах яких наближення відбувалося трьома етапами: з моменту набрання угодою чинності, протягом перших п'яти років її реалізації та у період десятирічного перехідного періоду після вступу угоди в дію. Роботи з адаптації законодавства координувалися за графіком, затвердженим Радою Міністрів. Виконання цього завдання вимагало комплексних і послідовних дій, виходило за межі безпосереднього виконання положень Європейської Угоди та було тісно пов'язане з політичним наміром Польщі приєднатися до ЄС, що включало реалізацію положень Білої книги та інших компонентів *acquis communautaire* [70, с. 15].

Цей процес покладав на парламент низку нових завдань і потребував розробки спеціальних процедур, які гарантували б відповідність національних нормативних актів стандартам права ЄС. Зокрема, виникла потреба у створенні системи **«європейського раннього попередження»**, що передбачала перевірку кожного законопроекту на відповідність праву ЄС на всіх стадіях законодавчого процесу. Така практика мала запобігти ситуаціям, коли на початковому етапі проєкт закону відповідав стандартам ЄС, а під час розгляду у парламенті втрачає цю відповідність через внесені зміни чи поправки [70, с. 15-16].

Можна дійти до висновку, що участь Польщі в цьому процесі характеризувалася послідовним виконанням зобов'язань щодо наближення національного законодавства до права ЄС та проведенням комплексних економічних і суспільно-політичних перетворень. У процесі підготовки до членства Польща здійснила масштабну модернізацію законодавства та органів державної влади, привела їх у відповідність до стандартів Європейського Союзу. Йдеться, перш за все, про системне ухвалення та імплементацію на практиці значного масиву нормативно-правових актів, а також про формування спеціалізованих механізмів координації, реалізації та контролю за ходом цих реформ. Паралельно держава брала участь у тривалих і складних переговорних процесах із ЄС, в межах яких було досягнуто збалансованих і в окремих сферах сприятливих умов вступу, зокрема в питаннях торгівлі, фінансів, сільського господарства та функціонування державного апарату.

Важливим елементом підготовки стало також забезпечення суспільної підтримки євроінтеграційного курсу, що реалізовувалося через інформаційно-роз'яснювальні заходи, публічні обговорення та парламентські дебати. Суттєву роль у цьому процесі відіграла допомога з боку Європейського Союзу, яка охоплювала фінансові інструменти підтримки реформ, експертно-технічне сприяння гармонізації законодавства та підготовку інституційної й інфраструктурної бази до членства. Водночас Польща активно взаємодіяла з

іншими державами-кандидатами, що сприяло обміну практичним досвідом і координації дій у відносинах із Європейським Союзом [48].

Можна стверджувати, що досвід Польщі у наближенні національного законодавства до стандартів ЄС демонструє ефективність поєднання політичної стабільності, суспільного консенсусу та системних реформ. Так, послідовна гармонізація законодавства та модернізація інституцій забезпечили Польщі успішну інтеграцію в правову систему ЄС і створили міцну основу для подальшого розвитку країни. Таким чином, польський приклад свідчить, що структурований підхід до апроксимації законодавства здатний слугувати моделлю для інших держав-кандидатів на членство.

У свою чергу, Хорватія стала другою державою після розпаду колишньої Югославії, яка здобула повноправне членство в Європейському Союзі, наступною за Словенією. Вона виступила першою країною після Греції, що приєднувалася до ЄС в умовах розширення шляхом вступу окремої держави, і одночасно останньою серед країн, що доєдналися до Союзу на той момент. Процес євроінтеграції Хорватії відзначався найбільш тривалим часовим горизонтом порівняно з попередніми розширеннями ЄС і вирізнявся підвищеними вимогами з боку Союзу у зв'язку з удосконаленою методологією вступу [11, с. 18].

Взагалі випадок Хорватії є надзвичайно показовим з огляду на її подібність до країн Західних Балкан. Як посткомуністична держава з нещодавнім досвідом війни, Хорватія географічно і політично належить до того ж регіону та розділяє з ними спільну перспективу європейської інтеграції. Вона характеризується культурною спорідненістю, спільною історичною спадщиною та стартовими економічними й політичними умовами, близькими до її сусідів. Водночас Хорватія вирізняється тим, що серед держав Західних Балкан вона є єдиною, яка змогла не лише розпочати, а й успішно завершити переговорний процес та здобути повноправне членство в ЄС [89].

Хорватія уклала *Угоду про стабілізацію та асоціацію (SAA)* з ЄС 29 жовтня 2001 року в Люксембурзі [34], що стало першим ключовим кроком на шляху до членства. Ратифікація відбулася Парламентом Хорватії 5 грудня 2001 року та Європейським парламентом 12 грудня 2001 року, а угода набрала чинності вже навесні 2004 року після повної ратифікації всіма державами-членами ЄС. Важливим компонентом угоди залишалася регіональна співпраця, що мала критичне значення для поступового розвитку країни. У період очікування на ратифікацію було підписано *Тимчасову угоду про торгівлю та суміжні питання* (1 січня 2002 року, ратифікована 1 березня 2002 року) [78, с. 11], яка забезпечувала безперервний контакт Хорватії з європейськими інституціями та дозволяла визначити подальші кроки для реалізації положень SAA.

Впровадження угоди стало серйозним викликом, оскільки передбачало проведення доволі широкого спектра реформ. Адміністративна система країни мала обмежені кадрові та організаційні можливості, що ускладнювало виконання відповідних завдань. Економіка поступово відновлювалася, але рівень безробіття залишався високим. Значну увагу приділяли стабілізації фінансів і модернізації економіки. Найбільш проблемною була судова сфера, яка стримувала подальші реформи. Також була потреба в додатковому комплексі заходів для інтеграції сербської меншини. Згідно з графіком, Хорватія мала реалізувати близько 70% *acquis* протягом двох років, що було надзвичайно амбітною метою. У країні досягли певного прогресу у боротьбі з корупцією, проте серйозним викликом залишалася проблема торгівлі людьми. Загальна оцінка прогресу з боку Європейської Комісії була позитивною. Найбільша опозиційна партія критикувала SAA, оскільки угода не гарантувала автоматичного членства, проте така гарантія і не була її метою. Для інформування суспільства уряд започаткував комунікацію поза медіа, враховуючи недовіру до частини традиційних джерел інформації, яка була на той момент [50, с. 36].

На початку переговорів ЄС уже враховував досвід попередніх розширень і визначав потенційно проблемні сфери, насамперед ті, що стосуються верховенства права. У цьому контексті Європейська комісія адаптувала *acquis communautaire*, зосередивши увагу на ключових питаннях – реформі судової системи та захисті основоположних прав, а також на проблематиці воєнних злочинів і прав меншин у пост'югославських державах. Для Хорватії був створений новий розділ *acquis*, закриття якого стало одним із найскладніших етапів переговорів [89]. У даному контексті досвід Хорватії продемонстрував доцільність відкриття найскладнішого розділу на початку переговорного процесу, що дозволяє країні мати достатньо часу для проведення внутрішніх реформ.

Переговори з цього розділу відкрили у червні 2010 року, а закриття відбулося в середині 2011 року. Підготовка здійснювалася через робочу групу з п'ятьма підгрупами, що охоплювали судову реформу, національні справи щодо воєнних злочинів, антикорупційну політику, права меншин та питання біженців [57, с. 4]. Члени груп переважно представляли державні установи, тоді як участь громадських організацій була обмежена.

Для закриття Розділу 23 ЄС визначив десять фінальних критеріїв у чотирьох сферах: судова система, боротьба з корупцією та організованою злочинністю, основоположні та права меншин, а також співпраця з Міжнародним трибуналом щодо колишньої Югославії. Критерії слугували інструментом контролю виконання *acquis communautaire* та вимагали значної та переконливої бази досягнень. У сфері судової реформи критерії стосувалися оновлення стратегії та плану дій, зміцнення незалежності та ефективності судочинства, а також вдосконалення розгляду справ щодо воєнних злочинів. У боротьбі з корупцією й організованою злочинністю акцент робився на ефективному розслідуванні, здійсненні правосуддя та превентивних заходах. Щодо прав меншин – посилення їхнього захисту, вирішення питань повернення біженців та покращення захисту прав людини [57, с. 4]. Таким чином, Розділ 23

став центральним механізмом для забезпечення верховенства права, контролю за корупцією, дотримання прав меншин та інтеграції Хорватії у правову систему ЄС.

Протягом наступних двох років Хорватія показала помітний прогрес у всіх ключових сферах, і Європейська комісія у своєму фінальному моніторинговому звіті підтвердила, що країна буде готова до членства 1 липня 2013 року. Звіт підкреслював, що десять років послідовного вступного процесу належним чином підготували Хорватію до ефективного функціонування в ЄС, подальшої боротьби з корупцією та зміцнення верховенства права [89]. Використання здобутих можливостей як держави-члена є важливою можливістю, яка може допомогти забезпечити успішну інтеграцію Хорватії, що стане ключовим трансформаційним етапом на користь самої країни, регіону Західних Балкан та Європейського Союзу загалом.

У контексті дослідження варто зазначити, що до початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну Європейський Союз реалізовував політику двох паралельних підходів щодо своїх південно-східних та східноєвропейських сусідів. У цьому контексті перспективи інтеграції держав Західних Балкан (Албанія, Боснія і Герцеговина, Північна Македонія, Чорногорія, Косово та Сербія) у ЄС оцінювалися як значно реалістичніші, ніж для східних партнерів, зокрема Грузії, Молдови та України, які були залучені до ЄС через механізм Східного партнерства (*Eastern Partnership, EaP*). У середині 2000-х років Грузія, Молдова та Україна офіційно заявили про своє прагнення приєднатися до Європейського Союзу. Втім, протягом тривалого часу ЄС надавав перевагу альтернативним форматам співпраці: спершу через Європейську політику сусідства (2004 рік), а згодом через EaP (2009 рік), що не передбачав безпосереднього шляху до членства [88, с. 1].

Однак агресія Російської Федерації проти України докорінно змінила характер цього двопланового підходу. Процес євроінтеграції для України, Грузії та Молдови, які розглядаються як орієнтири для порівняння із Західними

Балканами, раптово трансформувався у процес безпосередньої підготовки до вступу у ЄС. Це зумовило початок переговорів щодо членства України та Молдови вже у грудні 2023 року [88, с. 1].

Аналізуючи процес апроксимації законодавства кожної з держав, що перебувають на відповідному етапі євроінтеграції, можна простежити різну інтенсивність та темп прогресу. Наприклад, Боснія і Герцеговина офіційно подала заявку на членство в Європейському Союзі 15 лютого 2016 року. Лише через понад шість років, 15 грудня 2022 року, країна отримала статус кандидата на вступ. Виконання рішень Європейської Ради щодо початку переговорів про вступ було продовжено, а дата офіційного запуску переговорного процесу була визначена на 21 березня 2024 року. При цьому попри формальне зобов'язання політичного керівництва Боснії і Герцеговини, темпи проведення необхідних реформ залишаються недостатніми. Для подальшого прогресу необхідно реалізувати 14 ключових пріоритетів, визначених у Висновку Європейської Комісії 2019 року, а також кроки, деталізовані в Рекомендації 2022 року. Європейська Рада підтвердила, що готова затвердити рамки переговорів про вступ лише після виконання цих умов, підкреслюючи, що поступове досягнення зазначених реформ є обов'язковою передумовою ефективного інтеграційного процесу [51].

Боснія і Герцеговина демонструє значно більші труднощі у впровадженні реформ, необхідних для вступу до ЄС, зокрема у прийнятті Національної програми гармонізації законодавства з *acquis*. Причини цього носять як правовий, так і політичний характер. Конституційний устрій, закладений у рамках Дейтонської мирної угоди, ускладнює проведення реформ: повноваження розподілені між центральними органами державної влади, суб'єктами федерації та округом Брчко, а всередині – між кантональними урядами, що залишає значну виконавчу владу на нижчих рівнях, особливо в контексті євроінтеграції [67, с. 170].

Процес ухвалення рішень ускладнюється через можливість застосування блоkad та права вето на етнічному або територіальному підґрунті. Особливо негативні наслідки має Координаційний механізм, який забезпечує співпрацю між рівнями влади, але вимагає консенсусу всіх сторін і не передбачає централізованого контролю за виконанням рішень. Європейська комісія рекомендувала суттєві зміни до механізму ухвалення рішень та внесення поправок до Конституції для забезпечення державного рівня повноваженнями, необхідними для імплементації законодавства ЄС [67, с. 171].

З іншого боку, стан апроксимації законодавства Албанії до *acquis* ЄС за даними звіту Європейської Комісії 2025 року демонструє помітний прогрес у низці ключових сфер. Загальна правова рамка країни дозволяє проведення вільних та конкурентних виборів, а парламентські вибори 11 травня 2025 року, проведені після часткової виборчої реформи, підтвердили стабільність політичного процесу та ефективність механізмів демократичного врядування. Попри все ще існуючі політичні баталії, парламент продовжує виконувати свої функції, при цьому збільшення кількості постійних комітетів, частина з яких очолюється опозицією, сприяє більш збалансованому міжпартійному діалогу та кращій координації при розробці та прийнятті законодавчих рішень [47, с. 4].

Щодо фундаментальних прав, Албанія продемонструвала прогрес у апроксимації свого законодавства до *acquis* ЄС: прийнято новий Закон про захист персональних даних та сім із десяти підзаконних актів, а також закони, що регулюють права національних меншин, зокрема у сфері самоідентифікації та використання мов меншин, що відповідає європейським стандартам. При цьому забезпечення свободи медіа та плюралізму залишається проблематичним, однак почався діалог між державними інституціями та медіа, що є позитивним кроком у цьому напрямі. У сфері правосуддя та верховенства права Албанія досягла помітних результатів завдяки завершенню першого етапу *vetting* суддів і прокурорів, що посилює незалежність та підзвітність судової влади. Паралельно були прийняті підзаконні акти для підвищення стандартів діяльності

Вищої ради судової влади та Вищої прокурорської ради, а також розпочато нові призначення магістратів, що зменшило вакантні посади на рівні судів першої інстанції. У боротьбі з корупцією позитивним досягненням стало подальше зміцнення Спеціалізованої структури проти організованої злочинності та корупції (СПАК), яка, у свою чергу, закріпила успішні результати у розслідуванні високопоставлених корупційних справ та здобула вагомий досвід у протидії корупції [47, с. 6-7].

Особливо слід відзначити прогрес Молдови, яка одночасно з Україною здобула статус кандидата на членство в Європейському Союзі. Рада ЄС визнала значні досягнення країни у проведенні реформ, необхідних для інтеграції до ЄС, попри складні безпекові та економічні виклики, спричинені вторгненням Росії на територію сусідньої України.

У своїх висновках Рада підкреслила успішне завершення Молдовою процесу скринінгу, тобто детальної оцінки національного законодавства щодо відповідності стандартам ЄС, а також готовність усіх шести переговорних кластерів до відкриття. Ці кластери охоплюють ключові для країни сфери, такі як верховенство права, правосуддя та економічні критерії, що є критично важливими для вступу до ЄС. Крім того, Рада зазначила, що молдовська влада отримала оновлений політичний мандат після референдуму щодо членства в ЄС 20 жовтня 2024 року та останніх парламентських виборів, які були проведені належним чином. При цьому Рада відзначила, що вибори, незважаючи на окремі випадки іноземного втручання та спроби кібератак, зокрема з боку Російської Федерації, продемонстрували високий рівень організації та конкурентності [60].

Що стосується Грузії, Рада Європейського Союзу підтвердила свою підтримку прагнення більшості громадян країни до європейської інтеграції та наближення до стандартів ЄС. Водночас у своєму висновку Рада констатує, що дії грузинської влади не відповідають очікуванням, які висуваються до держави-кандидата на членство в ЄС. Документ підкреслює наявність серйозного регресу у сфері демократії, захисту прав людини та верховенства права. Зокрема,

зазначено прийняття репресивного законодавства, яке обмежує основні права та свободи громадян, політичне використання судової системи, переслідування опозиційних лідерів, свавільні затримання протестувальників і журналістів, а також системне звуження простору для громадянського суспільства. Крім того, Рада ЄС засудила поширення дезінформації та антиєвропейських наративів, закликавши грузинську владу до їх негайного припинення та відновлення стандартів прозорості й демократичності на території Грузії [61].

Таким чином, успішна апроксимація законодавства до *acquis* ЄС потребує поєднання політичної волі, суспільного консенсусу та системних реформ у ключових сферах. Приклади Польщі та Хорватії показують, що ефективна гармонізація передбачає не лише приведення норм у відповідність до стандартів ЄС, а й створення механізмів координації, контролю та інституційної підтримки. Сучасні кандидати, зокрема Албанія та Молдова, демонструють помітний прогрес у сферах правосуддя, захисту прав людини та боротьбі з корупцією, тоді як Грузія зіштовхується зі значними політичними й інституційними викликами, які не так просто вирішити.

Висновки до розділу 2

1. Сучасне розуміння апроксимації, гармонізації та адаптації законодавства формується в умовах відсутності єдиної загальної концепції, що, своєю чергою, зумовлює необхідність їх чіткого теоретичного розмежування. Хоча всі ці категорії спрямовані на наближення правових систем, кожна з них відображає окремий аспект процесів євроінтеграції і має власні механізми реалізації та функціональне призначення. При цьому в контексті європейської інтеграції визначальну роль відіграє саме апроксимація, яку доцільно розглядати як комплексний процес. Саме вона охоплює не лише формальне запозичення норм *acquis* ЄС, а й їх належне та ефективне впровадження в національну правову систему.

2. На підставі проведеного дослідження можна констатувати, що процес апроксимації національного законодавства до *acquis* Європейського Союзу є багаторівневим, системним і стратегічно визначальним елементом підготовки держави до вступу в ЄС. Він передбачає не лише формальне узгодження нормативних актів, а й комплексну імплементацію, забезпечення реального виконання норм, створення ефективних інституційних механізмів контролю та моніторингу, що гарантували би практичну дієвість реформ. Дослідження показує, що успішність апроксимації залежить від синхронізації трьох ключових чинників: наявності спроможної та кваліфікованої публічної адміністрації, системного стратегічного планування та політичної підтримки на всіх рівнях влади. При цьому ефективна апроксимація не може бути зведена до механічного копіювання норм ЄС, а вимагає максимального наближення до національної правової системи з одночасним забезпеченням повної сумісності з *acquis* ЄС. У ширшому контексті процес апроксимації виступає основою євроінтеграційної стратегії держави-кандидата, що формує правову основу для її включення до ЄС та визначає здатність держави до подальшого розвитку в межах своєї європейської інтеграції.

3. Узагальнюючи міжнародний досвід апроксимації національного законодавства до *acquis* ЄС, можна констатувати, що успішна інтеграція держав у європейську правову спільноту визначається поєднанням політичної волі, суспільного консенсусу та системних реформ у ключових сферах. Приклади Польщі та Хорватії показують, що ефективна апроксимація законодавства потребує не лише формального приведення нормативних актів у відповідність до права ЄС, а й розробки ефективних механізмів координації, контролю та інституційної підтримки для послідовного впровадження стандартів *acquis* у практику. При цьому важливу роль в цьому відіграє поетапний підхід, активна участь парламенту, виконавчої влади та громадянського суспільства, а також залучення зовнішніх експертів. Водночас досвід сучасних кандидатів, зокрема Албанії, Молдови та Грузії, показує дуже різні темпи реформ: Албанія

демонструє прогрес у сфері правосуддя та боротьби з корупцією, Молдова успішно завершила скринінг законодавства, тоді як Грузія стикається з політичними й інституційними викликами, що вповільнюють процес апроксимації.

РОЗДІЛ 3. АПРОКСИМАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ТА РЕГУЛЯТОРНИХ ПРАКТИК ДО ACQUIS ЄС В УКРАЇНІ

3.1. Нормативне регулювання апроксимації законодавства України до *acquis* ЄС

Реалізація проголошеного європейського зовнішньополітичного курсу України об'єктивно зумовлює необхідність системної зміни її внутрішньої правової політики. У цьому контексті процес апроксимації національного законодавства до *acquis* Європейського Союзу постає не як факультативний напрям реформ, а як невід'ємна складова державної правової стратегії [73, с. 1]. Зокрема, апроксимація законодавства до права ЄС є одним із пріоритетних напрямів державної політики України, що закріплено у національному законодавстві. Водночас варто підкреслити, що апроксимація не передбачає автоматичної заміни чинних норм європейськими, а спрямована на їх узгодження з вимогами права ЄС. Це забезпечує поступове зближення правових систем без порушення внутрішньої логіки національного законодавства, що є необхідною умовою ефективної інтеграції та стабільного правового розвитку.

Насамперед слід наголосити на доцільності відмови від використання категорії «адаптація законодавства», що зумовлено низкою концептуальних та термінологічних чинників. Відповідно до тлумачного словника української мови, поняття «адаптація» означає «пристосування» [4], що належним чином не відображає змісту та суті правових процесів, які наразі мають місце в Україні. Так, тривала еволюція Європейського Союзу супроводжувалася необхідністю узгодження національних правових систем держав-членів ЄС. Водночас аналогічні процеси мають місце і в державах, які формально не входять до складу ЄС, проте підтримують із ним тісні економічні зв'язки, зокрема у Норвегії та Швейцарії. При цьому в усіх зазначених випадках йдеться не про механічне «пристосування» національного законодавства, а про його цілеспрямоване

наближення до відповідних правових стандартів Європейського Союзу, тобто про апроксимацію [14, с. 61].

Окрім цього, варто зазначити, що в таких основоположних міжнародно-правових актах, як Лісабонський договір про внесення змін до Договору про Європейський Союз [85], і Договору про заснування Європейської Спільноти, Копенгагенські критерії [46], а також Угода про асоціацію між Україною та ЄС (в англomовній редакції) [37], також використовується термін «approximation», що коректно перекладається українською мовою як «наближення» або «апроксимація». Це ще раз підтверджує необхідність обрання більш точної термінології для аналізу цих правових явищ у контексті національного наукового дискурсу.

Відтак, для належного аналізу особливостей апроксимації законодавства України до права ЄС необхідно передусім врахувати історичні та політичні передумови цього процесу. Так, з моменту здобуття незалежності на початку 1990-х років Україна обрала стратегічний курс на інтеграцію до європейського політичного та правового простору, визнаючи євроінтеграцію одним із ключових пріоритетів своєї зовнішньої політики [39, с. 155]. Першим суттєвим кроком у цьому напрямі стало ухвалення у 1994 році Угоди про партнерство та співробітництво з ЄС, що заклала фундамент для двосторонньої співпраці та створила рамкові умови для подальшої інтеграції України на понад десять років [38]. Хоча соціальні питання тоді не були визначені пріоритетними для гармонізації, економічний розділ документа передбачав розвиток соціального захисту, координацію дій у соціальній сфері та сприяння реформам [63, с. 174-175].

Вже з 1 березня 1998 року, після набрання чинності Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їхніми державами-членами, Україна фактично розпочала новий етап державотворення, орієнтований на впровадження європейських принципів у політичному та правовому житті. Цей період ознаменувався активним розвитком нормативно-

правової бази з урахуванням вимог ЄС. Конкретним кроком у систематизації процесу євроінтеграції стало ухвалення 18 березня 2004 року Верховною Радою України Загальнодержавної програми адаптації національного законодавства до *acquis* Європейського Союзу [21]. Цей документ став першим комплексним інструментом, який закріпив стратегічні напрямки трансформації українського законодавства з урахуванням європейських стандартів і відкрив шлях для послідовного впровадження норм ЄС у різні сфери національного законодавства [20, с. 81].

У контексті євроінтеграційного курсу України важливим етапом стало підписання політичної частини Угоди про асоціацію під час позачергового Саміту Україна-ЄС 21 березня 2014 року, а також Заключного акта Саміту, що закріплював основні принципи співпраці. 27 червня того ж року Президент України та керівництво ЄС разом із главами держав і урядів 28 країн-членів підписали економічну частину Угоди, яка разом із політичною складовою утворила єдиний нормативно-правовий документ. Ратифікація Угоди про асоціацію відбулася синхронно: 16 вересня 2014 року Верховна Рада України та Європейський Парламент затвердили документ, а після завершення процедури ратифікації парламентами всіх держав-членів ЄС 1 вересня 2017 року Угода набула чинності у повному обсязі [20, с. 82].

Преамбула Угоди чітко закріплює зобов'язання України адаптувати своє національне законодавство до *acquis* ЄС відповідно до визначених напрямів і забезпечити їхнє ефективне виконання. Стаття 114 «Адаптація законодавства» особливо підкреслює важливість гармонізації українських правових актів із законодавством Європейського Союзу і зобов'язує Україну забезпечити поступове приведення як чинних, так і нових законів у відповідність до *acquis* ЄС, що є фундаментальним механізмом євроінтеграції та апроксимації законодавства [37].

У науковій літературі обґрунтовано підкреслюється, що укладення цього документа ознаменувало відхід від моделі співробітництва, заснованої

переважно на принципах партнерства, та перехід до якісно нового формату взаємовідносин – політичної асоціації й поступової економічної інтеграції. Зміст Угоди свідчить про те, що йдеться не лише про програмні наміри щодо узгодження окремих положень законодавства, а про системне закріплення комплексу зобов'язань України у сфері наближення національного правопорядку до *acquis* ЄС. Таким чином, апроксимація законодавства постає вже не факультативним напрямом співпраці, а однією з ключових умов реалізації стратегічного курсу на інтеграцію України до Європейського Союзу. Фактично, мова ведеться про формування нормативного підґрунтя для поступового входження України до ЄС та наближення до критеріїв членства [1, с. 658].

У тексті Угоди зафіксовано низку принципових позицій України. По-перше, задекларовано намір послідовно просувати внутрішні реформи та забезпечувати адаптацію законодавства як передумову поглиблення політичної асоціації та економічної інтеграції. По-друге, визнано безпосередній зв'язок між створенням поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі й масштабним процесом гармонізації законодавства, що має інтегрувати України до внутрішнього ринку ЄС. По-третє, підтверджено відданість курсу на зміцнення енергетичної безпеки, розвитку інфраструктури, поглиблення ринкової інтеграції України та інших напрямків наближення до ключових вимог *acquis* ЄС, включно з підвищенням енергоефективності, розширенням використання відновлюваних джерел енергії та досягненням високих стандартів ядерної безпеки тощо. По-четверте, передбачено створення належних умов для розвитку розширених економічних і торгівельних відносин, що також мають забезпечити поступову інтеграцію України до внутрішнього ринку ЄС [37]. Отже, Угода про асоціацію не лише окреслила стратегічний вектор європейської інтеграції України, а й фактично визначила апроксимацію законодавства як центральний механізм, що має допомогти та забезпечити реалізацію цього курсу протягом наступних років.

У свою чергу, не можна не помітити наявність у цій сфері певної термінологічної невизначеності. Зокрема, у тексті Угоди про асоціацію використовується широкий спектр понять, таких як «адаптація», «зближення», «узгодження», «гармонізація», «законодавче зближення», «наближення законодавства», «нормативно-правове наближення», «адаптація законодавства», «горизонтальна адаптація», «взаємне визнання правил», «приведення законодавства у відповідність до *acquis* ЄС», «досягнення сумісності з *acquis* ЄС», а також «транспозиція». Очевидно, що всі наведені терміни не є тотожними за своїм змістом і відображають різні за природою та обсягом правові процеси, на чому неодноразово наголошується у вітчизняній та зарубіжній науковій доктрині. Не зупиняючись та не аналізуючи детально причини такої термінологічної багатоманітності, варто підкреслити, що вона точно здатна ускладнювати належне виконання Україною взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань. Так, відсутність єдності у понятійному апараті може створювати ризики неоднокового тлумачення відповідних приписів і, як наслідок, може знижувати ефективність правозастосовної практики. З огляду на це, видається обґрунтованою необхідність уніфікації зазначеної термінології [12, с. 259].

Водночас в контексті дослідження доцільним є також звернення до аналізу фактичного стану апроксимованого законодавства в Україні. Важливого значення набуває з'ясування того, якою мірою національне законодавство вже зазнало змін в процесі наближення до *acquis* ЄС, які галузі права охоплені цим процесом, а також наскільки ефективно забезпечується імплементація відповідних норм у правозастосовній практиці. З огляду на складність та об'ємність зазначених процесів, обґрунтованим вважаю проведення аналізу апроксимованого законодавства у кількох ключових сферах правового регулювання.

Так, наприклад, екологічний компонент Угоди про асоціацію передбачає виконання Україною комплексу зобов'язань щодо імплементації 26 директив і 3

регламентів Європейського Союзу, які охоплюють такі сфери, як якість атмосферного повітря, управління водними ресурсами, поводження з відходами, збереження біорізноманіття, протидія зміні клімату та запобігання промислового забрудненню. Відповідно до положень Глави 6 «Навколишнє природне середовище», Україна зобов'язана здійснити поетапне наближення національного екологічного законодавства до *acquis* ЄС у визначені строки. Це потребує системних змін у державній екологічній політиці. З 2017 року процес апроксимації охоплює багато ключових секторів: контроль промислового забруднення та управління водними ресурсами, як сфер, що мають комплексний вплив на стан довкілля, громадське здоров'я, економічний розвиток тощо [6, с. 83-84].

Вагомим результатом останніх років стало ухвалення низки профільних законодавчих актів, зокрема Законів України «Про оцінку впливу на довкілля» (2017 р.) [24], «Про стратегічну екологічну оцінку» (2018 р.) [25], «Про управління відходами» (2022 р.) [26], «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» (2024 р.) [22], а також оновлення правового регулювання у сфері водних ресурсів і питного водопостачання.

З 2019 року в Україні діє нова система державного моніторингу вод, яка узгоджена з європейськими стандартами щодо типології, періодичності досліджень та визначення екологічних показників. Запроваджено також методику класифікації масивів поверхневих вод за екологічними, переважно біологічними, показниками, що відповідає підходам ЄС. Важливим стратегічним кроком стало схвалення у 2022 році «Водної стратегії України до 2050 року» [6, с. 86], яка визначає пріоритети у сфері охорони водних ресурсів, раціонального їх використання, розвитку інфраструктури та підвищення рівня екологічної безпеки.

У свою чергу, ядерний *acquis* Європейського Союзу концептуально орієнтований на забезпечення високого рівня глобальної ядерної безпеки, що досягається шляхом розвитку як двосторонніх, так і багатосторонніх механізмів

співробітництва. Його ключовою характеристикою є впровадження превентивної моделі регулювання, яка передбачає відкритість, прозорість та залучення громадськості до питань безпеки. Для України імплементація положень ядерного *acquis* ЄС виходить далеко за межі формального оновлення нормативної бази. Йдеться про глибинну інституційну трансформацію системи ядерного управління, що передбачає переосмислення її організаційних, процедурних і регуляторних засад [2, с. 81].

Як приклад апроксимації норм національного законодавства до права ЄС у цій сфері доцільно розглянути імплементацію Директиви Ради 2011/70/Євратом від 19 липня 2011 року, якою закріплено рамкові засади безпечного та відповідального управління відпрацьованим ядерним паливом і радіоактивними відходами. У межах виконання її положень Постановою Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2019 р. № 1005, внесено зміни до Плану заходів з реалізації Угоди про асоціацію, якими передбачено запровадження дозвільних процедур щодо перевезення радіоактивних відходів і відпрацьованого палива, унормування порядку подання та реєстрації відповідних заяв, визначення механізмів надання згоди або відмови компетентних органів, а також регламентацію процедур ввезення, транзиту та вивезення таких матеріалів [45, с. 77].

Подальшим кроком у процесі апроксимації стало прийняття Постанови Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2024 р. № 1493, якою затверджено Положення про експерта з радіаційного захисту на виконання положень Директиви 2013/59/Євратом. Цим актом визначено кваліфікаційні вимоги до експертів, перелік необхідних компетентностей, рівень професійних знань і практичних навичок, а також процедуру офіційного визнання їхнього рівня. Як зазначає Л. Данилюк, навіть за умов повномасштабної збройної агресії, Україна все ж таки орієнтується на виконання міжнародно-правових зобов'язань у сфері ядерної та радіаційної безпеки, закріплених, зокрема, в Угоді про асоціацію з ЄС [45, с. 78]. Це свідчить про послідовність євроінтеграційного курсу України та

наше прагнення поступово наближати національне регулювання до європейських стандартів безпеки.

Таким чином, апроксимацію законодавства України до *acquis* ЄС слід розглядати не лише як формальне узгодження норм, а як глибший процес змін у системі державного управління, що охоплює її інституційні, організаційні та методичні аспекти. Він передбачає поетапне впровадження європейських стандартів, розвиток правової інфраструктури та підготовку фахівців, які здатні забезпечити реальне наближення українського законодавства до *acquis* ЄС.

3.2. Інституційний механізм апроксимації законодавства України до *acquis* ЄС

Інституційний механізм апроксимації законодавства України до *acquis* ЄС являє собою систему організаційних та правових засобів, за допомогою яких забезпечується узгодження національного законодавства з правом Європейського Союзу. Його функціонування ґрунтується на діяльності уповноважених органів державної влади, що здійснюють координацію, експертизу та контроль процесу впровадження *acquis* ЄС у національну правову систему. У цьому контексті особливе значення має послідовність дій, спрямованих на поступову апроксимацію законодавства України до *acquis* ЄС та забезпечення його практичної реалізації, яку потрібно проаналізувати.

У контексті дослідження потрібно спочатку згадати про імплементацію, суть якої полягає у включенні норм права Європейського Союзу до системи національного законодавства та їхнє відображення у внутрішніх нормативно-правових актах. Адаптація, своєю чергою, є процедурою узгодження законодавства України з вимогами *acquis communautaire*, що передбачає приведення правових норм у відповідність до європейських стандартів [68, с. 186]. Отже, імплементація становить процес гармонізації українських правових

актів із законодавством ЄС, ратифікованим Україною, шляхом інтеграції відповідних положень у національну правову систему.

Так, виокремлюють кілька способів імплементації міжнародно-правових норм. Інкорпорація означає відтворення міжнародних положень у внутрішньому законодавстві без їх зміни, що забезпечує пряме перенесення змісту норми. Трансформація передбачає переробку тексту міжнародно-правового акта відповідно до національних правових принципів і системи регулювання. Рецепція полягає у повному текстуальному відтворенні міжнародних норм у внутрішньому нормативно-правовому акті, що забезпечує їх безпосереднє застосування. Концепцію адаптації законодавства України до права ЄС було затверджено постановою Кабінету Міністрів України 16 серпня 1999 року, і вона передбачає поетапне зближення національного законодавства з європейськими стандартами [68, с. 186].

У сучасній правовій науці діяльність у сфері наближення законодавства України до права Європейського Союзу розглядається як багаторівневий процес, інтенсивність і глибина якого залежать від стратегічних орієнтирів держави у відносинах з ЄС. Науковці виокремлюють три основні рівні такого зближення, кожен із яких має власні змістовні характеристики та правові наслідки. **Перший рівень** умовно визначається як мінімальний. Він не передбачає безпосередньої перспективи членства в Європейському Союзі та зосереджується на апроксимації законодавства у сферах, що мають ключове значення для розвитку економічного співробітництва [9, с. 165]. Йдеться передусім про комерційне право, забезпечення прав і свобод людини, а також реформування системи правосуддя.

Другий рівень – помірний, пов'язується з реалізацією комплексних економічних і соціально-політичних реформ, орієнтованих на формування зони вільної торгівлі з Європейським Союзом. У цьому випадку апроксимація законодавства набуває більш системного характеру, оскільки має забезпечити функціонування основоположних свобод внутрішнього ринку ЄС, зокрема

вільного руху осіб, товарів, послуг і капіталу. Відповідно, обсяг необхідних правових змін та реформ істотно розширюється, а вимоги до якості та узгодженості нормативного регулювання зростають.

Третій рівень – максимальний, що характеризується найвищим ступенем інституційної та нормативної інтеграції. Його визначальною ознакою є орієнтація на набуття членства в Європейському Союзі. За таких умов апроксимація законодавства України виходить за межі секторального наближення та охоплює системне перетворення національного правопорядку з метою досягнення повної сумісності з *acquis* ЄС. Цей рівень передбачає глибоку трансформацію, зміну правових інститутів, механізмів правозастосування та організації публічної влади відповідно до стандартів Європейського Союзу [9, с. 165].

Зокрема, у таблиці 3.1 наведено етапи апроксимації національних норм України до права Європейського Союзу, з яких можна простежити послідовність зближення правових систем та ключові напрями такого зближення.

Таблиця 3.1. Етапи апроксимації національних норм України до права ЄС

Перший етап	Другий етап	Третій етап
Розвиток правової системи в Україні, здатної забезпечити стабільність у суспільстві та верховенство права	Гармонізація національного права з міжнародними правовими нормами	Розвиток законодавства у визначених пріоритетних сферах
Перегляд законодавства України в окремих сферах для забезпечення відповідності	Забезпечення правового регулювання створення та функціонування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС	Реалізація розширеної програми наближення законодавства України до законодавства ЄС для забезпечення повної інтеграції України

Джерело: Implementation of the Association Agreement with the EU by adapting Ukrainian legislation to EU law / N. Parkhomenko et al. Social & Legal Studios. 2024. Vol. 7, no. 1. p. 187.

На думку В. Риндюк та О. Кучинської, окремого аналізу потребує ще один принциповий вимір апроксимації законодавства України до права Європейського Союзу – її інституційно-організаційна природа. Так, приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність до *acquis* ЄС не може розглядатися виключно як технічне оновлення нормативного масиву. Йдеться про самостійний і спеціалізований напрям правотворчої діяльності, що вимагає належного нормативного регулювання, ефективної інституційної інфраструктури, чітких методичних підходів, організаційної координації та професійного кадрового забезпечення [31, с. 124].

Зазначений процес об'єктивно потребує не лише загальної фахової компетентності суб'єктів правотворення, а й спеціальних знань у сфері права Європейського Союзу, розуміння його інституційної логіки та джерельної бази, а також належного володіння англійською мовою як робочою мовою більшості актів ЄС. Не менш важливим є також ґрунтовне знання відповідних галузей національного законодавства, оскільки апроксимація передбачає не формальне зіставлення норм, а змістовне узгодження правових конструкцій та механізмів їх реалізації [31, с. 124].

Важливо зауважити, що під організаційним забезпеченням апроксимації законодавства України до права ЄС слід розуміти сукупність інституційних структур, їх взаємодії, а також правил, процедур і заходів, що формують належні умови для результативного наближення законодавства України до *acquis* і досягнення поставлених цілей. Ключовими компонентами такого організаційного забезпечення виступають інституції (разом із системою їх взаємозв'язків) та відповідні процедури [3, с. 119].

Відтак, процес зближення законодавства України з правом ЄС реалізується через нормотворчу діяльність, планування, координацію та контроль, що здійснюються уповноваженими органами державної влади. Оскільки апроксимація має нормотворчий характер, вона відбувається послідовно та спрямована на досягнення визначених цілей на кожному етапі. Чинне законодавство встановлює таку послідовність дій: **ідентифікація** актів *acquis communautaire*, що регулюють відповідну сферу та потребують змін; **переклад** зазначених актів українською мовою; **проведення порівняльного аналізу** правового регулювання в Україні та ЄС; **розробка рекомендацій** щодо приведення національного законодавства у відповідність до *acquis communautaire*; **оцінювання** економічних, соціальних та політичних наслідків запропонованих змін; **формування переліку законопроектів**, необхідних для імплементації європейських норм; **підготовка та ухвалення відповідних нормативно-правових актів**; **моніторинг виконання ухвалених рішень** [68, с. 187].

Потрібно відзначити, що в 1991-2021 роках правотворчий процес в Україні зазнав суттєвої еволюції. Визначальним чинником цих змін стало впровадження системних механізмів узгодження національного законодавства та міжнародно-правових зобов'язань держави. Особливого значення набули інструменти апроксимації внутрішнього права до стандартів Європейського Союзу, що зумовило нову якість інституційної взаємодії між законодавчою та виконавчою гілками влади в межах реалізації євроінтеграційного курсу [7, с 18].

Загалом аналіз показує, що ключову роль у виконанні євроінтеграційних зобов'язань відіграє уряд: станом на кінець 2024 року ним реалізовано 79% запланованих заходів. Верховна Рада України забезпечила виконання 74% законодавчих ініціатив, тоді як інші державні органи, зокрема Національний банк України, НАБУ, СБУ та інші, виконали близько 62% поставлених перед ними завдань. Загалом ці показники свідчать про послідовність

євроінтеграційного курсу України та достатній рівень спроможності державних інституцій в процесі імплементації *acquis* ЄС [28, с. 182].

У межах парламентської інфраструктури ключову роль відіграє Комітет Верховної Ради України з питань інтеграції України до ЄС. До його компетенції віднесено комплекс питань, пов'язаних із участю держави в інтеграційних процесах, що розгортаються в межах ЄС, гармонізацією національного законодавства з правом Союзу та забезпеченням його відповідності міжнародним зобов'язанням України, зокрема в рамках Ради Європи, експертизою законопроектів на предмет їх відповідності європейським інтеграційним орієнтирам, формуванням і нормативним забезпеченням державної політики у сфері європейської інтеграції. Окрім того, Комітет забезпечує розвиток міжпарламентського співробітництва з інституціями ЄС, координацію програм технічної допомоги для парламенту та організацію спеціалізованих навчальних ініціатив. До його повноважень також належать питання надання згоди на обов'язковість міжнародних договорів України з ЄС і державами-членами та їх денонсації, визначення засад транскордонної й міжрегіональної співпраці, а також взаємодія з інституціями ЄС у контексті протидії зовнішній агресії та захисту державного суверенітету і територіальної цілісності України невійськовими міжнародно-правовими засобами [7, с. 18-19].

З 2004 і аж по 2020 рік при Кабінеті Міністрів України формально продовжувала функціонувати Координаційна рада з адаптації законодавства України до права Європейського Союзу, яка за своїм мандатом мала б забезпечувати узгодженість підходів до реалізації державної політики у сфері адаптації українського законодавства. Водночас мені не вдалося знайти публічно доступні дані щодо її діяльності за ці роки, зокрема засідань, рішень чи якоїсь звітності, що дає підстави констатувати її переважно номінальний характер та фактичну відстороненість від реальних процесів наближення законодавства України до *acquis communautaire*, що були проведені за ці роки [28, с. 185].

Більш дієвим та вже сучасним елементом інституційної системи виступає Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції, який у структурі Секретаріату Кабінету Міністрів України забезпечує організаційно-аналітичний та інформаційний супровід урядової діяльності у цій сфері. До його основних завдань належать реалізація Угоди про асоціацію з ЄС, координація процесу адаптації національного законодавства до *acquis* ЄС, супровід переговорного процесу щодо вступу до ЄС, а також забезпечення взаємодії з інституціями ЄС і належного використання ресурсної підтримки. Окреме координаційне значення має офіс Віцепрем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, який здійснює стратегічне планування, узагальнення звітності та міжвідомчу координацію у сфері виконання євроінтеграційних зобов'язань, включно з правовою гармонізацією [28, с. 185].

Важливим аспектом також є те, що ефективна апроксимація відбувається не лише на рівні нормотворення, а й у сфері правозастосування, насамперед судами. У цьому контексті постає питання готовності української судової системи до сприйняття європейських правових підходів, включно з орієнтацією на право ЄС та практику Суду Європейського Союзу. Актуальність цього питання зумовлена й позицією Європейської Комісії, яка у процесі оцінювання прогресу України особливу увагу приділяє функціонуванню судової влади. Правосуддя віднесено до першого переговорного кластера («фундаментальні сфери»), без належного прогресу в якому неможливе завершення переговорів про членство [32]. Відповідно, саме відкритість судів до застосування європейських стандартів та розвиток їхньої практики в сфері тлумачення права значною мірою визначають загальну оцінку прогресу України в євроінтеграції.

На практиці українська судова система продемонструвала певну динаміку у цьому напрямі, зокрема через застосування положень Угоди про асоціацію як норм прямої дії та звернення до практики Суду ЄС. Нормативною основою такого підходу виступають положення Конституції України та Закону «Про міжнародні договори України» [23], а також процесуальні кодекси, які

передбачають пріоритет міжнародного договору у разі колізії з національним законодавством.

Потрібно також відзначити, що ключовим у контексті євроінтеграції є принцип верховенства права Європейського Союзу щодо національних правових систем. У випадку колізії між нормами внутрішнього законодавства та правом ЄС національні суди зобов'язані надавати пріоритет саме європейським нормам, що виступає базовою умовою інтеграції правових систем держав, які претендують на членство в ЄС. Важливим елементом тут є пряма дія окремих положень права ЄС, яка дозволяє судам безпосередньо застосовувати його норми навіть за відсутності їх повної імплементації у внутрішнє законодавство України [15, с. 81].

Варто зауважити, що існує відповідна судова практика, зокрема у справі *Zentiva*, у якій Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду засвідчив можливість прямого застосування положень Угоди про асоціацію та визнання її пріоритету над національними нормами у відповідних правовідносинах. Разом із тим, неоднорідність підходів судів щодо обґрунтування прямої дії таких норм вказує на потребу подальшої уніфікації судової практики [32].

У ширшому розумінні слід враховувати, що Угода про асоціацію функціонує не лише як міжнародний договір, а й як елемент правового порядку ЄС. У цьому контексті важливим є сприйняття підходу, відповідно до якого зміст права ЄС значною мірою визначається практикою Суду ЄС. Для України це означає поступовий вхід до спільної європейської правової системи, що вже сьогодні проявляється у процесах секторальної уніфікації правового регулювання [32].

Отже, інституційний механізм апроксимації законодавства України до *acquis* ЄС має комплексний характер, поєднуючи нормативно-правові, організаційні та процедурні елементи. Його ефективність визначається не лише якістю законодавчого наближення, а й узгодженістю дій усіх гілок влади, рівнем

інституційної спроможності та здатністю правозастосовних органів, передусім судів, інтегрувати європейські правові підходи у національну практику.

3.3 Сучасні тенденції апроксимації законодавства України до *acquis* ЄС

Процес набуття Україною членства в Європейському Союзі слід розглядати як послідовну реалізацію стратегічно визначеного зовнішньополітичного курсу держави, що супроводжується системними внутрішніми перетвореннями. Підписання Угоди про асоціацію у 2014 році започаткувало новий етап правової та інституційної інтеграції, а надання Україні статусу держави-кандидата у 2022 році надало цьому процесу якісно нового змісту, зробивши це основою підготовки до повноправного членства [94].

У цьому контексті Європейський Союз виступає не лише партнером, а й нормативним орієнтиром трансформацій. Його правові стандарти та інституційні вимоги визначають зміст і спрямованість реформ у сфері публічного управління, судової системи, антикорупційної політики, захисту прав людини, функціонування ринкової економіки тощо. Апроксимація національного законодавства до *acquis* ЄС фактично стала одним з найважливіших елементів правотворчої діяльності України, що зумовлює перегляд підходів до законодавчої діяльності, запровадження механізмів оцінки відповідності актів та посилення координації між інституціями.

Динаміка апроксимації законодавства України до права Європейського Союзу останніх років багато в чому залежить від політичних і безпекових чинників, серед яких визначальне місце посідають події останніх років. Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації, що розпочалася у лютому 2022 року, стала суттєвим каталізатором євроінтеграційних процесів і, відповідно, прискорила рух України до членства в ЄС та змусила посилити та прискорити процеси апроксимації національного законодавства до *acquis* ЄС. У цьому контексті 28 лютого 2022 року Україна офіційно подала заявку на

членство в Європейському Союзі. Уже 17 червня 2022 року Європейська Комісія надала позитивну рекомендацію щодо надання Україні статусу країни-кандидата, а 23 червня 2022 року Європейська Рада ухвалила відповідне рішення. Надалі, 14 грудня 2023 року, було прийнято політичне рішення про відкриття переговорного процесу, який формально стартував 25 червня 2024 року в межах Першої міжурядової конференції Україна-ЄС [1, с. 658].

За цих умов наближення українського законодавства до права ЄС відбувається поетапно, відповідно до визначених дорожніх карт і формалізованих вимог. Водночас цей процес не є рівномірним і супроводжується певними організаційними та змістовними труднощами [1, с. 658].

Важливо відзначити позицію, висловлену Т. Комаровою та А. Лазовським, відповідно до якої на відміну від попередньої Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС, а також угод про стабілізацію та асоціацію із державами Західних Балкан, чинна договірна база відносин України з Європейським Союзом не містить універсальної (горизонтальної) норми, що встановлювала б загальний обов'язок апроксимації законодавства. Така обставина закономірно може викликати питання щодо обсягу зобов'язань України як держави-кандидата поза межами прямо визначених в договорах положень. Водночас відсутність прямої імперативної норми не може розглядатися як нормативна прогалина або підстава для перегляду Угоди про асоціацію [72, с. 124-125].

У науковій літературі обґрунтовується підхід, згідно з яким загальний обов'язок апроксимації впливає зі статті 49 Договору про Європейський Союз [13]. Подання Україною заявки на членство, а також наступні рішення Європейської Ради щодо надання статусу кандидата і відкриття переговорного процесу фактично активізували механізми, передбачені зазначеною нормою. Це означає, що подальший прогрес України безпосередньо пов'язаний із необхідністю відповідності критеріям членства, закріпленим у статті 49 ДЄС і конкретизованим у Копенгагенських критеріях 1993 року [72, с. 124].

Отже, набуття членства в Європейському Союзі об'єктивно передбачає забезпечення повної апроксимації національного законодавства до *acquis* ЄС. Винятки можливі лише щодо окремих актів вторинного права ЄС, для яких передбачаються перехідні періоди, що закріплюються в акті про умови приєднання як складовій договору про вступ [72, с. 124-125]. Водночас практика розширення ЄС свідчить, що на цьому етапі держави-кандидати, як правило, не отримують постійних винятків, що ще більше підкреслює всеосяжний характер зобов'язань України в сфері правової апроксимації.

Починаючи з 2020 року переговорний процес щодо вступу до Європейського Союзу здійснюється відповідно до оновленої методології, яка передбачає структурування переговорів за шістьма тематичними кластерами. При цьому кожен із них охоплює взаємопов'язані переговорні розділи, що дозволяє забезпечити системність оцінки реформ і логічну послідовність кроків України в напрямку євроінтеграції. Так, Україна завершила процедуру офіційного скринінгу – комплексної оцінки відповідності національного законодавства праву ЄС. За результатами цієї процедури Європейська комісія готує скринінгові звіти, які щодо України на цей час частково оприлюднені, а частково перебувають на завершальній стадії підготовки. Саме матеріали скринінгу формують основу для вироблення переговорних позицій держави. Наразі затверджено переговорні позиції за Кластером 1 «Основи», Кластером 2 «Внутрішній ринок», Кластером 3 «Конкурентоспроможність та інклюзивне зростання» та Кластером 6 «Зовнішні відносини». Водночас триває інтенсивна робота над підготовкою позицій за Кластером 4 «Довкілля та сталий розвиток» та Кластером 5 «Ресурси, сільське господарство та політика згуртованості» [44].

Європейська комісія, оцінюючи прогрес реформ і ступінь апроксимації законодавства, формує висновок щодо готовності держави до відкриття переговорів за відповідними кластерами. Остаточне рішення про відкриття кожного з них ухвалює Рада Європейського Союзу одноголосно. При цьому Кластер 1 «Основи» підлягає відкриттю першим і закриттю останнім, що

відображає його визначальну роль у структурі переговорів. Станом на сьогодні Європейська комісія підтвердила готовність України до відкриття Кластера 1 «Основи», Кластера 2 «Внутрішній ринок» та Кластера 6 «Зовнішні відносини». Разом із тим фактичне відкриття Кластера 1 «Основи», а відтак і подальший рух за іншими напрямками, залишається заблокованим через позицію Угорщини, що об'єктивно ускладнює темп переговорного процесу, хоча результати останніх виборів дають надію на покращення [44].

Отримання Україною 23 червня 2022 року статусу країни-кандидата на членство в Європейському Союзі стало початком нового етапу євроінтеграції. Його логічним продовженням стало рішення Європейської Ради від 14 грудня 2023 року про відкриття переговорів щодо вступу. Наступним важливим кроком стало проведення 25 червня 2024 року в Люксембурзі Першої міжурядової конференції Україна-ЄС, де офіційно представили переговорну рамку – документ, який визначає правила та структуру подальших переговорів. За таких умов актуалізувалася потреба формування оновленої інституційної архітектури супроводу переговорного процесу. Йдеться про налагодження ефективної міжвідомчої координації, забезпечення сталого діалогу з інституціями ЄС, системне приведення національного законодавства у відповідність до *acquis* ЄС, а також розробка узгоджених і належно аргументованих переговорних позицій України [28, с. 183].

Інституційне оформлення цього етапу було закріплено Указом Президента України від 21 червня 2024 року № 365/2024, яким утворено офіційну делегацію України для участі у переговорах щодо укладення Угоди про вступ до ЄС. До її складу включено представників законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, Офісу Президента, центральних органів виконавчої влади та інших державних інституцій [28, с. 183].

Зокрема, характеризуючи стан наближення законодавства України до права ЄС, слід зауважити, що у звіті Європейської комісії від **4 листопада 2025 року** щодо прогресу України у межах **Кластера 1 «Основи процесу вступу»**

можна відзначити низку змін, які свідчать про поступове вдосконалення інституційної та нормативної бази, хоча загальний рівень підготовки України залишається неоднорідним. Проаналізуємо декілька сфер. Так, наприклад, у сфері демократії нормативно-правові акти загалом дозволяють проведення демократичних виборів після завершення воєнного стану за наявності належних безпекових гарантій. Частину рекомендацій місій спостереження ОБСЄ/БДПЛ щодо виборчого процесу вже виконано, однак виборче законодавство потребує подальшого вдосконалення, зокрема з урахуванням неврегульованих аспектів і перспектив післявоєнного виборчого процесу. Верховна Рада України продовжує здійснювати свої повноваження в умовах воєнного стану, зокрема в таких ключових сферах як законодавча діяльність і парламентський контроль, хоча ефективність цієї діяльності об'єктивно залишається обмеженою. У межах дорожньої карти демократичних інституцій передбачається посилення оцінки впливу законопроектів, а також посилення парламентського нагляду за виконавчою владою. Водночас уряд і надалі виконує свої функції, зосереджуючи більшу частину своїх зусиль на питаннях безпеки, європейської інтеграції, економічного відновлення тощо. Інституційна система європейської інтеграції також працює, забезпечуючи координацію скринінгу та підготовку стратегічних документів. Зокрема, у 2025 році було створено робочу групу для розроблення Національної програми адаптації законодавства до *acquis* ЄС, яку вже на початку квітня 2026 року схвалив уряд, визначивши акти ЄС, що необхідно імплементувати для наближення національного права до правової системи Союзу. Разом із тим для цього необхідно посилити експертний потенціал і взаємодію між інституціями, щоб можна було ефективніше впроваджувати вищезазначені норми. Україною також було прийнято закони, спрямовані на розширення участі громадськості у формуванні державної політики, проте їхня повна імплементація має відбутися після завершення воєнного стану [52, с. 3-4].

Таким чином, у сфері державного управління Україна показує позитивні зрушення й перебуває між початковим і середнім рівнем готовності. При цьому

є прогрес у цифровізації послуг, реформі оплати праці та наближенні адміністративних процедур до європейських стандартів. Відновлено середньострокове бюджетне планування, а також підготовлено зміни для відновлення конкурсного добору держслужбовців. Водночас рекомендації Європейської комісії виконано лише частково, тому ще потрібно запровадити меритократичний відбір кадрів, ухвалити нові стратегії реформ на 2026-2030 роки і завершити повне оновлення адміністративних процедур [52, с. 4].

У сфері судової влади та прав людини також є певний прогрес. Триває створення спеціалізованих адміністративних судів, добір суддів і розвиток електронного судочинства. Проте, з іншого боку, система стикається з браком кадрів, великим навантаженням і проблемами доброчесності. Затримується оновлення Конституційного Суду, а політичний вплив на посаду Генерального прокурора залишається для України дуже серйозним ризиком. Рекомендації Європейської комісії виконано частково, тому необхідно пришвидшити добір суддів, удосконалити дисциплінарні процедури та продовжити реформу прокуратури [52, с. 5-6].

У сфері протидії корупції рівень підготовки залишається помірним, а прогрес доволі обмеженим. Антикорупційні органи продовжують працювати й розслідувати справи корупції на найвищому рівні, однак діяльність інших правоохоронних в цій сфері є менш активною. Деякі законодавчі ініціативи, що могли послабити незалежність антикорупційної системи, були скасовані після суспільної реакції влітку цього року, однак ризики відкату реформ, на жаль, усе ще зберігаються [52, с. 6]. Таким чином, необхідно посилити інституційну незалежність антикорупційних органів, розширити їхню юрисдикцію та забезпечити ефективне розслідування корупції на високому рівні відповідно до європейських стандартів.

Отже, стосовно першого кластеру можна відзначити певні зрушення, зокрема у сфері інституційної підготовки до виборів, розвитку механізмів європейської інтеграції та цифровізації державного управління. Водночас

зберігається необхідність поглиблення реформ, що свідчить про еволюційний, а не завершений характер процесу апроксимації до стандартів ЄС.

Попри наявні інституційні механізми апроксимації законодавства України до правових стандартів Європейського Союзу, цей процес супроводжується низкою доволі системних проблем. Серед них – відсутність єдиного нормативного акта, що комплексно регулював би імплементацію європейських норм (вищезазначена Національна програма адаптації законодавства України до права ЄС – скоріше стратегічний і рамковий документ), нестабільність і суперечливість національного законодавства, а також розбіжності між внутрішніми правовими підходами та *acquis* ЄС. Додатково ускладнюють ситуацію також кадрові та інституційні проблеми державної служби, історичні й культурні особливості правової системи України, значні корупційні ризики, а також недостатній рівень знань європейського права і володіння іноземними мовами серед фахівців, які залучені до процесів апроксимації.

Існує також проблема тлумачення актів ЄС, на основі яких здійснюється гармонізація національного законодавства, що нерідко призводить до неоднозначного розуміння їх змісту та неправильного застосування. Недостатнє врахування особливостей правотворчої техніки ЄС і національної специфіки нормотворення посилює ризики юридичних колізій. Євроінтеграційна політика держави має відповідати демократичним та економічним стандартам ЄС і сприяти формуванню конкурентного ринкового середовища. Угода про асоціацію передбачає механізми зближення законодавства та «умовні застереження», що надають доступ до внутрішнього ринку ЄС за умови проведення політичних і економічних реформ, зокрема забезпечення верховенства права, ефективної конкуренції та боротьби з корупцією. При цьому моніторинг виконання зобов'язань і політична воля до реформ є ключовими передумовами успішної інтеграції [68, с. 189].

Додатковими чинниками, що ускладнюють європейську інтеграцію України у межах Угоди про асоціацію з ЄС, є воєнний конфлікт, недостатня

інституційна спроможність органів влади, недосконалість судової реформи, високий рівень корупції та слабка ефективність антикорупційних інституцій. Також спостерігається переважання політичних заяв над реальним утвердженням верховенства права. З огляду на це, проблеми імплементації європейського законодавства можна поділити на об'єктивні та суб'єктивні. Об'єктивні зумовлені зовнішніми обставинами, що не залежать від волі держави (зокрема, військовими діями). Суб'єктивні пов'язані з управлінськими та інституційними факторами і можуть бути подолані шляхом реформ та належних політичних рішень [68, с. 189].

Потрібно зауважити, що українські органи державної влади вже добре знайомі з процесами наближення до регламентів і директив ЄС, зокрема завдяки додаткам до Угоди про асоціацію та інших угод із ЄС. Водночас у контексті майбутнього членства цей процес стає значно складнішим. Передусім, практика нерозрізнення регламентів і директив потребує перегляду. Якщо в умовах асоціації таке прирівнювання було виправданим, то в процесі вступу воно вже не відповідає вимогам ЄС. Відповідно до статті 288 ДФЄС, регламенти мають пряму дію в державах-членах і не можуть відтворюватися в національному законодавстві. Роль національного права обмежується лише заповненням прогалин або створенням умов для їх застосування. Тому значну частину українських актів, що наближають право до регламентів ЄС, доведеться скасувати після вступу та замінити безпосередньо застосовними актами ЄС, опублікованими українською мовою [72, с. 127-128].

На сьогодні євроінтеграційні процеси України відбуваються в умовах безпрецедентних викликів, оскільки держава одночасно здійснює масштабні реформи, необхідні для наближення до стандартів Європейського Союзу, та протидіє військовій агресії, що ставить під загрозу її безпеку й інституційну стабільність. Жодна держава, яка раніше проходила шлях європейської інтеграції, не зіштовхувалася з необхідністю поєднувати такі глибокі структурні перетворення з веденням повномасштабних бойових дій.

Окрім цього, впровадження європейських правових норм потребує значних фінансових ресурсів, кваліфікованих кадрів і стійкої політичної волі, однак в умовах війни пріоритетом державної політики стає забезпечення виживання та функціонування ключових інституцій. Військові видатки істотно впливають на можливості фінансування реформ: значна частина бюджету спрямовується на оборону, що обмежує ресурси для модернізації правової та адміністративної системи. Недостатнє фінансування державних установ, зокрема, наприклад, судової системи, спричиняє скорочення кадрів і негативно впливає на її діяльність. Водночас постійно відбувається відтік спеціалістів як із державного сектору, так і з бізнесу, що пов'язано і з мобілізацією, і з виїздом кваліфікованих працівників за кордон. При цьому значна частина освічених громадян покинула країну, що ще більше загострило проблему нестачі робочої сили та хороших фахівців. Дефіцит персоналу, звичайно, відчуває також і бізнес: багато компаній повідомляють про брак кваліфікованих працівників і втрату частини команди через мобілізацію та інші фактори, що, як наслідок, знижує продуктивність та потенціал економіки України [94].

Політична частина, яка також є важливою для реформ, зазнає додаткових обмежень, оскільки воєнний стан не дозволяє використовувати традиційні демократичні механізми, такі як, наприклад, вибори. У таких умовах вплив громадянського суспільства та незалежних медіа є обмеженим, що ускладнює суспільний контроль за проведенням реформ. Водночас бізнес і аграрний сектор демонструють зацікавленість у впровадженні європейських стандартів, зокрема екологічних вимог, однак їх практична реалізація стримується браком фінансових та організаційних можливостей [94]. Тому, адаптація до стандартів ЄС потребує часу, системного підходу та підтримки держави, що має забезпечити баланс між реформами і економічною стабільністю.

Додатково, К. Гуртова відзначає, що окремий комплекс труднощів пов'язаний із необхідністю оновлення кодифікованих актів та законів відповідно до сучасних євроінтеграційних вимог. Додатковою проблемою є недостатній

рівень мовної підготовки та обізнаності у сфері європейського права серед фахівців, залучених до законотворчої діяльності. Існує також значна кількість невизначеностей щодо змісту актів права ЄС, що ускладнює гармонізацію національного законодавства. Перенесення положень європейських нормативних актів у правову систему України потребує врахування її внутрішніх правових закономірностей, які відрізняються від механізмів регулювання, притаманних Європейському Союзу. Неврахування юридичної техніки підготовки європейських документів, причин їх прийняття та особливостей імплементації може призвести до викривлення змісту національних норм і правової невизначеності [9, с. 166].

Для вирішення окреслених проблем потрібний комплексний підхід. Серед ключових напрямів слід виокремити формування суспільної підтримки євроінтеграційних процесів, розроблення правових рішень з урахуванням європейських практик, а також поглиблення співпраці з ЄС і державами-членами. Водночас важливо також налагодити ефективну взаємодію між гілками влади, оновити законодавство відповідно до європейських стандартів і максимально уніфікувати юридичну термінологію [68, с. 189]. Додатково вагому роль відіграє залучення міжнародної експертної підтримки й технічної допомоги ЄС, що безперечно підсилило б інституційну спроможність держави.

Попри наявні труднощі, Україна вже здійснила низку кроків у напрямку апроксимації національного законодавства до права ЄС у визначених пріоритетних сферах, включно з ухваленням окремих нормативних актів та підготовкою законопроектів, орієнтованих на врахування відповідних європейських стандартів [68, с. 189]. Подальший прогрес України потребує вдосконалення інституційних механізмів, професійної підготовки кадрів, систематизації законодавства, а також якісного перекладу й імплементації актів ЄС.

Висновки до розділу 3

1. Нормативне регулювання апроксимації законодавства України до *acquis* ЄС сформувало цілісну правову основу для реалізації євроінтеграційного курсу держави, при цьому трансформувавши цей процес із звичайної політичної декларації у розробку юридично обов'язкових механізмів впровадження системних змін. Закріплення відповідних зобов'язань на рівні Угоди про асоціацію та національних програмних актів забезпечило інституціоналізацію процесу апроксимації, його становлення як ключового інструменту правової інтеграції. Водночас наявність термінологічної неоднорідності та складності процедур імплементації зумовлюють потребу подальшої уніфікації підходів і вдосконалення нормативної бази. Практика апроксимації у деяких сферах, зокрема екологічній та ядерній, підтверджує поступовий, але послідовний характер наближення національного законодавства до європейських стандартів.

2. Встановлено, що інституційний механізм апроксимації законодавства України до *acquis* ЄС має комплексний характер, поєднуючи нормативно-правові, організаційні та процедурні елементи. Його ефективність визначається не лише якістю законодавчого наближення, а й узгодженістю дій усіх гілок влади, рівнем інституційної спроможності та здатністю правозастосовних органів, передусім судів, інтегрувати європейські правові підходи у національну практику. Водночас сучасний стан інституційної системи в Україні свідчить про наявність як дієвих координаційних механізмів, так і окремих структур із переважно формальним функціонуванням, що зумовлює потребу подальшого підвищення ефективності діяльності цих органів та покращення їхньої взаємодії. Особливого значення набуває посилення ролі судової влади у забезпеченні однакового застосування права ЄС та формуванні сталої практики його прямого застосування, що виступає необхідною передумовою для поглиблення євроінтеграційних процесів в Україні і досягнення повної сумісності національного права з *acquis* ЄС.

3. Аналіз сучасних тенденцій апроксимації законодавства України до *acquis* ЄС свідчить про те, що цей процес набув системного та незворотного характеру, трансформувавшись у ключову умову підготовки України до членства в ЄС. Динаміка апроксимації є складною, оскільки визначається необхідністю поєднати впровадження імперативних для євроінтеграції України стандартів та врахувати при цьому безпекові виклики воєнного часу, що одночасно як стимулює реформи, так і ускладнює їхню реалізацію. Попри досягнутий прогрес у розробці інституційної системи, нормотворчій діяльності та підготовці переговорних позицій, усе ще зберігаються очевидні системні проблеми, які пов'язані з фрагментарністю правового регулювання, недостатньою інституційною спроможністю та потребою уніфікації правозастосування. Відтак подальша ефективність апроксимації безпосередньо залежить від забезпечення послідовності реформ, підвищення якості законодавчого процесу та зміцнення координації між усіма суб'єктами євроінтеграційної політики України.

ВИСНОВКИ

1. Дослідження концепції Європейського Союзу як правової спільноти дозволяє констатувати, що ЄС сформувався як самостійний, внутрішньо узгоджений наднаціональний правопорядок, який не може бути зведений ані до класичної міжнародної організації, ані до державного утворення. Його правова природа визначається поєднанням елементів міжнародного та наднаціонального права, що проявляється у прямій дії норм, їх приматі над національним законодавством держав-членів та уніфікованому механізмі правозастосування. Ключовими ознаками ЄС як правової спільноти є інституційна єдність, нормативна автономія, наявність власного правопорядку та здатність формувати обов'язкові правила поведінки як для держав, так і для приватних суб'єктів.

2. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що формування поняття *acquis* у праві Європейського Союзу відбулося не як результат одноразового нормативного закріплення, а як еволюційний процес, тісно пов'язаний із практикою розширення та інституційного розвитку Союзу. Початково сформована в політичному контексті Гаазького саміту 1969 року вимога щодо повного прийняття державами-кандидатами вже досягнутого правового доробку (*acquis*), поступово набула нормативного, а згодом і «конституційного» значення, що знайшло своє відображення у Маастрихтському та Амстердамському договорах. Із цього моменту він постав не лише як сукупність чинних норм, а як фундаментальна умова збереження цілісності правопорядку ЄС, гарантія безперервності інтеграції та незворотності досягнутих Союзом результатів. Надалі через спроби кодифікації, структуризацію переговорних глав і включення «Schengen *acquis*» до правової системи Союзу поняття *acquis* набуло більш системного значення, що охоплює установчі договори, вторинне законодавство, судову практику, міжнародні угоди та політичні цілі.

Водночас *acquis* не має вичерпного нормативного закріплення, що зумовлює його визначення як динамічного, відкритого правового комплексу. Його зміст постійно змінюється разом із розширенням компетенцій Союзу, розвитком спільних політик та поглибленням інтеграційних процесів. Саме ця еволюційна природа дозволяє розглядати *acquis* не лише як сукупність юридичних норм, а як політико-правову категорію, що відображає накопичений досвід функціонування ЄС і водночас визначає межі допустимих змін цього правопорядку. У внутрішньому вимірі *acquis* гарантує єдність та узгодженість правової системи Союзу, а у зовнішньому виступає обов'язковим стандартом для держав-кандидатів і партнерів. Таким чином, *acquis* слід кваліфікувати як наріжний елемент, фундамент правової системи Європейського Союзу, що поєднує нормативну визначеність права ЄС із гнучкістю та забезпечує сталість розвитку ЄС і його інституцій.

3. У сучасній європейській правовій доктрині відсутня єдність у розумінні співвідношення категорій «апроксимація», «гармонізація» та «адаптація», що пояснюється як різним рівнем їх нормативного закріплення, так і неоднаковим функціональним призначенням саме в процесах правової інтеграції. Апроксимація в праві Європейського Союзу виступає базовою узагальнюючою категорією, яка охоплює поетапне наближення національного законодавства до *acquis* ЄС шляхом транспозиції, імплементації та інкорпорації відповідних норм. Гармонізація, у свою чергу, характеризує стан узгодженості правових систем і переважно спрямована на забезпечення їхньої змістовної сумісності, тоді як адаптація відображає найбільш загальний процес приведення національного права у відповідність до зовнішніх правових стандартів, у даному випадку до стандартів ЄС. Було встановлено, що ці категорії не є взаємозамінними, оскільки відображають різні рівні та форми правової інтеграції. При цьому їхнє коректне розмежування має принципове значення для забезпечення уніфікації та розвитку єдиної правозастосовної практики у сфері апроксимації права України до *acquis* ЄС.

4. Правові механізми наближення національного законодавства до *acquis* Європейського Союзу у процесі набуття членства мають системний, багаторівневий та юридично обов'язковий характер. Правова природа цього процесу полягає в тому, що країна має повністю прийняти *acquis* як невід'ємну умову своєї євроінтеграції, без будь-якої вибірковості. При цьому ключову роль тут відіграє апроксимація законодавства, яка виступає комплексним інструментом правової трансформації, що охоплює узгодження нормативної бази, перебудову відповідних інституцій та забезпечення дієвості правових норм на практиці, їхньої реальної дії.

Наближення до права ЄС відбувається поетапно: аналітичний скринінг національного законодавства, визначення пріоритетів гармонізації, транспозиція норм *acquis* у внутрішнє право, їхня імплементація та подальше забезпечення виконання. Важливу роль у цьому складному процесі відіграють переговори за окремими главами *acquis* та контроль з боку ЄС, а саме Європейської комісії. Водночас головне значення має не просто формальне прийняття норм, а здатність держави їх реально застосовувати на практиці – саме це і визначає її рівень готовності до євроінтеграції.

5. Аналіз досвіду держав-членів та держав-кандидатів в частині апроксимації законодавства до *acquis* ЄС свідчить про те, що її успішність визначається не стільки швидкістю прийняття нормативних актів, скільки якістю інституційної підготовки, послідовністю реформ і наявністю стійкої політичної волі. Приклади Польщі та Хорватії демонструють ефективність стратегічного планування, чіткої координації між органами влади, запровадження механізмів попередньої перевірки законопроектів на відповідність праву ЄС і раннього відкриття переговорних розділів, пов'язаних із верховенством права. В обох випадках апроксимація супроводжувалася реформою судової системи, розбудовою антикорупційної інфраструктури та зміною адміністративного управління, що змогло забезпечити для країн не формальну, а реальну апроксимацію до *acquis* ЄС. Водночас досвід Боснії і Герцеговини підтверджує,

що складна система управління, фрагментовані повноваження органів державної влади і відсутність централізованого механізму ухвалення рішень – важливі недоліки, які здатні суттєво уповільнювати процес адаптації навіть за наявності формального статусу кандидата.

Досвід Албанії та Молдови, у свою чергу, показує, що для просування переговорів вирішальними є дотримання принципу верховенства права, незалежність судів і ефективна антикорупційна політика. Натомість ситуація в Грузії ілюструє, що регрес у сфері демократії та прав людини здатний нівелювати попередні досягнення та поставити під сумнів саму перспективу членства. Для України цей досвід є показовим: він підтверджує необхідність системного підходу до апроксимації, запровадження стабільних координаційних механізмів, належного кадрового забезпечення та постійного моніторингу імплементації. У підсумку можна стверджувати, що апроксимацію слід розглядати як інструмент правової трансформації держави, її розвитку, заснований на пріоритеті верховенства права та належної інституційної спроможності її органів, оскільки саме ці чинники визначають реальну готовність держави до євроінтеграції.

6. Нормативно-правове регулювання апроксимації законодавства України до *acquis* ЄС має поетапний, еволюційний характер, він відображає зміну зовнішньої політики держави після здобуття незалежності. Його розвиток починається від загальних договірних засад співробітництва (Угода про партнерство та співробітництво 1994 року) до більш інституціоналізованої моделі наближення законодавства та регуляторних практик до *acquis* ЄС, закріпленої Угодою про асоціацію 2014 року, що надала їй юридично обов'язкового характеру. Внаслідок цього обов'язок поступового приведення національного законодавства у відповідність до *acquis* ЄС набув статусу невід'ємного елементу правової системи України.

Подальша еволюція нормативного регулювання проявляється у переході від загальних програмних підходів до більш деталізованих механізмів, що

охоплюють ключові сфери публічного регулювання. Угода про асоціацію при цьому виконує роль базового правового акта, який визначає зміст, межі та поетапність апроксимації, а також вимоги до її інституційного забезпечення. Водночас на практиці цей процес створює необхідність складного поєднання міжнародно-правових зобов'язань і внутрішніх реформ держави, що зумовлює формування комплексної правової системи, орієнтованої не лише на формальне наближення законодавства до *acquis* ЄС, а й на забезпечення його фактичної сумісності з ним.

7. Інституційний механізм забезпечення апроксимації законодавства України до *acquis* ЄС сформувався як багаторівнева система органів державної влади та процедур, що охоплює підготовку законів, координацію, експертну оцінку та контроль за виконанням. Його розвиток свідчить про перехід від фрагментарних підходів 1990-х років до більш цілісної моделі, закріпленої Угодою про асоціацію та реалізованої через взаємодію Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України та судової влади. Водночас наявні розбіжності в функціонуванні окремих координаційних органів свідчать про неоднорідність здійснення їхніх повноважень.

8. Аналіз сучасних тенденцій апроксимації законодавства України до *acquis* ЄС свідчить про те, що цей процес набув системного та незворотного характеру, перетворившись при цьому з секторального інструмента у ключову умову підготовки України до членства. При цьому динаміка апроксимації є складною, оскільки виникає необхідність поєднати впровадження імперативних для євроінтеграції України стандартів та врахувати при цьому безпекові виклики воєнного часу, що одночасно стимулює реформи й ускладнює їхню реалізацію. Попри досягнутий прогрес у формуванні інституційної архітектури, нормотворчій діяльності та підготовці переговорних позицій, зберігаються певні системні проблеми, пов'язані з фрагментарністю правового регулювання, недостатньою інституційною спроможністю України та потребою уніфікації правозастосування. Відтак подальша ефективність апроксимації безпосередньо

залежить від забезпечення послідовності реформ, підвищення якості законодавчого процесу та зміцнення координації між усіма суб'єктами євроінтеграційної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балануца О. Адаптація законодавства України до права ЄС як складова сучасного правотворення в Україні: сучасний стан та виклики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 12. С. 656–659.
2. Балюк Г. І., Ковальчук Т. Г. Правове регулювання відносин щодо забезпечення ядерної та радіаційної безпеки в Україні в мирних умовах та в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2024. Вип. 83(2). С. 75–83.
3. Бєдова О. А. Сутність організаційного забезпечення адаптації законодавства України до асquis ЄС. *Державне управління*. 2017. №6. С. 117-120.
4. Білодід І. К. (ред.). «Адаптація». Словник української мови в 11 тт., Київ. 1970. Т.1. С.19.
5. Вавринчук А. Значення асquis communautaire для формування сучасного законодавства України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 471–474.
6. Владимірова О. Г., Сапко О. Ю. Виконання екологічної складової угоди про асоціацію Україна-ЄС: стан імплементації, проблеми та перспективи. *Ukrainian hydrometeorological journal*. 2025. № 34-35. С. 83–90.
7. Головка-Гавришева О., Микієвич М. Реформування правової системи України в контексті імплементації угоди про асоціацію з ЄС: завдання та цілі дослідження стану апроксимації національного законодавства до правових стандартів ЄС. Львів : *Західноукр. дослідн. центр з Європ. студій*, 2023. 41 с.
8. Грищак С. Теоретичні основи адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. *Форум права*. 2012. № 4. С. 274.
9. Гуртова К. Теорія і практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС. *Київський часопис права*. 2023. № 4. С. 162–168.

10. Дір І. Основні характеристики «Acquis communautaire» Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. № 78, т. 2. С. 348–355.
11. Євроінтеграційний досвід Західних Балкан. Уроки для правозахисників: / Д. Депутат, А. Лихолат; Ред.: Н. Кошель, О. Луньова, О. Синюк, Т. Печончик; *Центр прав людини ZMINA*. Київ, 2024. 62 с.
12. Климкевич Р. Апроксимація та диференціація кримінального процесуального законодавства України та ЄС щодо захисту прав неповнолітніх у кримінальному провадженні. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні. Збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції*. 2021. С. 258–253.
13. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (дата звернення: 20.04.2026).
14. Лавриненко В. Г., Мельниченко В. І. Інституціональний супровід наближення законодавства України до acquis ЄС: потреба осмислення та сутність. *Гілея*. 2018. № 139. С. 60–66.
15. Лукашевич С. Передумови та перспективи адаптації української правової системи до стандартів ЄС. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. № 87. С. 77–82.
16. Пастушок Г. І. Комунітарне право Європейського Союзу: філософсько-правовий вимір: дисертація : thesis. 2013. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/781> (дата звернення: 15.03.2026).
17. Петров Р. Поняття “acquis communautaire” у праві Європейського Союзу. *Право України*. 2003. № 9. Р. 142-147.
18. Петров Р. Транспозиція «acquis» Європейського Союзу у правові системи третіх країн: *Монографія*. К.: Істина, 2012. 384 С.
19. Петров Р. «Acquis вступу» як складова феномена права Європейського Союзу. *Європейське право*. 2012. № 1. С. 54–66.

20. Пипяк М. Особливості трансформації законодавства України у контексті євроінтеграції. *Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України. Збірник наукових праць IX Міжнародної науково-практичної конференції 14-16 вересня 2021 року*. 2021. С. 79–84.

21. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV : станом на 4 листоп. 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text> (дата звернення: 19.02.2026).

22. Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення : Закон України від 16.07.2024 № 3855-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-20#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

23. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV : станом на 15 берез. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення: 22.04.2026).

24. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

25. Про стратегічну екологічну оцінку : Закон України від 20.03.2018 № 2354-VIII : станом на 31 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

26. Про управління відходами : Закон України від 20.06.2022 № 2320-IX : станом на 2 берез. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> (дата звернення: 21.04.2026).

27. Путівник з адаптації законодавства України до права ЄС: теоретичні та практичні аспекти. Київ : *Дослідн. служба Верхов. Ради України*, 2023. 120 с.

28. Расторгуєва Н. О. Інтеграція *acquis communautaire* в правову систему України: історико-правовий аспект : дисертація на здобуття ступеня доктора філософії. Вінниця, 2025. 266 с.

29. Расторгуєва Н. Становлення та розвиток *acquis communautaire* у Франції, Німеччині та Швейцарії: порівняльно-правовий аналіз. *Право і безпека*. 2024. № 3 (94). С. 97–108.

30. Расторгуєва Н. О. Поняття «апроксимація» в євроінтеграційній термінології. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2025. № 1 (34). С. 624–634.

31. Риндюк В., Кучинська О. Адаптація національного законодавства до права ЄС: досвід держав-членів та держав-кандидатів для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. № 82. С. 120–126.

32. Роль української судової влади у процесі євроінтеграції. *Supreme Observer*. URL: <https://so.supreme.court.gov.ua/news/286/rol-ukrainskoi-> (дата звернення: 21.04.2026).

33. Сунегін С. Теоретико-правова характеристика статичних та динамічних елементів в романо-германській правовій сім'ї: автореф. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2011. 20 с.

34. Теремецький В., Петренко А. Правова система європейського союзу: особливості, сучасні тенденції та методологічні засади нормопроєктування в умовах адаптації українського законодавства до *acquis* ЄС. *Наукові записки*. 2025. № 18. С. 296–308.

35. Ткач Д. Поняття та сутність "acquis communautaire" у контексті дослідження поцесу лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України. *Правничий вісник університету "КРОК"*. 2020. № 38. С. 77–84.

36. Туляков В. О. Апроксимація кримінального права України у контексті законодавчої роботи ЄС: перспективи та методи. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30, № 3. С. 323–335.

37. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27.06.2014 : станом на 14 жовт. 2025

р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 19.02.2026).

38. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 1994 (втратив чинність, поточна редакція — Втрата чинності від 01.09.2017, підстава - 984_011). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text (дата звернення: 18.02.2026).

39. Федорова А. Особливості гармонізації законодавства України з законодавством Європейського Союзу у сфері соціальної політики. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2013. № 115(2). С. 154–160.

40. Штефан А. Концепція *acquis* європейського союзу. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. 2025. № 1(45). С. 314–320.

41. Шульга А., Передерій О., Григоренко Є. Чинники формування та трансформації правопорядку європейського союзу: теоретико-правовий аспект. *Вісник маріупольського державного університету*. 2023. № 25. С. 69–75.

42. Якименко Х. Європейський союз: правова природа об'єднання : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Харків, 2009. 229 с.

43. Яковюк І. Державний суверенітет національних держав у складі Європейського Союзу: проблеми визначення. *Вісник академії правових наук України*. 2004. № 3. С. 114–126.

44. Ялієва О. Адаптація українського законодавства до *acquis* ЄС: виклики та орієнтири для бізнесу. *Юридична газета*. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/adaptaciya-ukrayinskogo-zakonodavstva-do-acquis-es-vikliki-ta-orientiri-dlya-biznesu.html> (дата звернення: 20.02.2026).

45. Яремак З. В., Данилюк Л. Р. Правові механізми адаптації законодавства України у сфері ядерної безпеки до *acquis* ЄС. *Науково-практичний журнал «Екологічне право»*. 2025. № 1. С. 74–82.

46. Accession criteria (Copenhagen criteria). *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/accession-criteria-copenhagen-criteria.html> (дата звернення: 06.02.2026).

47. Albania 2025 Report. 2025 Communication on EU enlargement policy. *European Commission*. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/fe9138b7-90fe-4277-a12c-3a03f6d1957f_en (дата звернення: 10.02.2026).

48. Andriunina D. Building Europe: Poland's experience of joining the European Union and lessons for Ukraine. *EU NeighboursEast*. URL: <https://euneighbourseast.eu/young-european-ambassadors/blog/building-europe-polands-experience-of-joining-the-european-union-and-lessons-for-ukraine/> (дата звернення: 09.02.2026).

49. Azevedo R., Paparusso A., Vaccaro M. Sovereignty and *acquis communautaire*: the new borders of the European Union. *Sciences Humaines Sociales*. URL: <https://shs.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2013-2-page-189?lang=fr> (дата звернення: 05.02.2026).

50. Basta M. Croatia's accession to the eu: an assessment of the eu conditionality and the membership process. *İzmir : Dokuz Eylül University*, 2016. 106 p.

51. Bosnia will not lose any more EU Growth Plan funds—for now. *The New Union Post*. URL: <https://newunionpost.eu/2025/10/01/bosnia-eu-growth-plan-reform-agenda/> (дата звернення: 10.02.2026).

52. Commission staff working document. Ukraine 2025 Report. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2025 Communication on EU enlargement policy. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/17115494-8122-4d10-8a06-2cf275eecde7_en?filename=ukraine-report-2025.pdf (дата звернення: 20.02.2026).

53. Costa v Enel judgment: 60 years on - The making of the doctrine of primacy of EU law. *European Parliament*. URL:

[https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2024\)762361](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2024)762361)

(дата звернення: 16.03.2026).

54. Ćemalović U. Framework for the approximation of national legal systems with the european union's acquis: from a vague definition to jurisprudential implementation. *Cyelp*. 2015. No. 11. P. 241–258.

55. Ćemalović U. Harmonisation of Serbian national legal system with European Union acquis – the case of environment. *Economics of agriculture*. 2016. Vol. 3, no. 63. P. 891–904.

56. Dir I. Legal harmonisation of Ukraine with European Union law: institutional and normative analysis of the implementation of 33 chapters of the acquis communautaire. *Visegrad journal on human rights*. 2025. No. 4. P. 16–22.

57. Đaković T. Partial Reforms and Incomplete Europeanisation – Croatia's Experience in Conducting Reforms in the Context of the Chapter 23 Negotiations with the EU. *European Policy Institute – Skopje*. 9 p. URL: https://epi.org.mk/wp-content/uploads/Policy-Insight-Partial-Reforms-and-Incomplete-Europeanisation_Croatia's-Experience-in-Conducting-Reforms-in-the-Context-of-.pdf (дата звернення: 09.02.2026).

58. Elsuwege P. V., Petrov R. Legislative Approximation and Application of EU Law in the Eastern Neighbourhood of the European Union. London; New York : *Routledge*, 2014. 268 p.

59. EU accession – Facilitating a complex process. *Naturvårdsverket*. URL: <https://www.naturvardsverket.se/en/international/work-eu/eu-accession/> (дата звернення: 08.02.2026).

60. EU Council praises Moldova's progress on path to membership. *The Brussels Times*. URL: <https://www.brusselstimes.com/1885768/eu-council-praises-moldovas-progress-on-path-to-membership> (дата звернення: 10.02.2026).

61. EU Ministers praise Moldova and Ukraine on EU path and note serious backsliding in democracy in Georgia. *EU NeighboursEast*. URL: <https://euneighbourseast.eu/news/latest-news/eu-ministers-praise-moldova-and->

ukraine-on-eu-path-and-note-serious-backsliding-in-democracy-in-georgia/ (дата звернення: 10.02.2026).

62. European Comission. Glossary: Acquis. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/acquis.html> (дата звернення: 06.02.2026).

63. Fedorova A., Hamulák O. The approximation of the Ukrainian social legislation to the EU acquis in times of war: the key challenges for reforms. *Eastern Journal of European Studies*. 2024. No. 15. P. 172–191.

64. Fjestul J. The evolution of European Union law: A new data set on the Acquis communautaire. *European Union Politics*. 2019. №. 4. Pp. 670–691.

65. Goebel R. J. The European Union Grows: The Constitutional Impact of the Accession of Austria, Finland and Sweden. *Fordham International Law Journal*. 1994. Vol. 18, no. 4. P. 1092–1189.

66. Guidelines to the Acquis Communautaire. Support to promotion of reciprocal understanding between the European Union and the Western Balkans. *WesternBalkans*, 2004. 29 p. URL: <https://www.mdtfjss.org.rs/archive//file/resources/guidance%20to%20the%20Acquis%20Communautaire.pdf> (дата звернення: 08.02.2026).

67. Halilovic H. How not to do European integrations: Bosnia and Herzegovina and legal challenges in accession process to European Union. Access to Justice in Eastern Europe. URL: https://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1731697668.pdf (дата звернення: 10.02.2026).

68. Implementation of the Association Agreement with the EU by adapting Ukrainian legislation to EU law / N. Parkhomenko et al. *Social & Legal Studios*. 2024. Vol. 7, no. 1. P. 184–193.

69. Jasiński F. Prioritisation of work - preparing the Poland's accession to the European Union(1). *German policy studies*. 2001. No. 1(4). P. 405–419.

70. Jaskiernia J. Wpływ integracji z unią europejską na funkcję ustawodawczą sejmu rp. *Polska akademia nauk*. 2006. No. 3(169). P. 7–35.

71. Jorgensen K. E. The Social Construction of the Acquis Communautaire: A Cornerstone of the European Edifice. *European Integration online Papers*, 1999. 24 p. URL: <https://eiop.or.at/eiop/pdf/1999-005.pdf> (дата звернення: 05.02.2026).

72. Komarova T., Łazowski A. Switching Gear: Law Approximation in Ukraine After the Application for EU Membership. *Croatian Yearbook of European Law and Policy*. 2023. P. 105–132.

73. Kravchuk I. Approximation of Ukrainian Law to EU Law. P. 21. URL: <https://www.batory.org.pl/doc/k3.pdf> (дата звернення: 18.02.2026).

74. Majone G. Dilemmas of European integration: The ambiguities and pitfalls of integration by stealth. *Oxford University Press*. 2005.

75. Methodology on EU law compliance check and tables of compliance drafting. *Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції*. 22 p. URL: <https://www.gfa-group.de/web-archive/association4u/images/eu-law-compliance-check-and-tables-of-compliance---guidelines-by-a4u.pdf> (дата звернення: 08.02.2026).

76. Miller V. The EU's Acquis Communautaire. 2011. P. 4. URL: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN05944/SN05944.pdf> (дата звернення: 07.02.2026).

77. Mushak N. Role of acquis in the EU legal order. *European Political and Law Discourse*. 2016. Vol. 3, no. 4. P. 53–57.

78. Nacionalni program Republike Hrvatske za pridruživanje Europskoj uniji. URL: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/Arhiva/45921.%20-%201.pdf> (дата звернення: 09.02.2026).

79. O proglašenju Zakona o potvrđivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Republike Hrvatske i Europskih zajednica i njihovih država članica. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/međunarodni/2001_12_14_132.html (дата звернення: 09.02.2026).

80. Öberg M.-L. Internal Market Acquis as a Tool in EU External Relations: From Integration to Disintegration. *Legal Issues of Economic Integration*. 2020. № 47(2). P. 151–177.

81. Odermatt J. When a Fence Becomes a Cage: The Principle of Autonomy in EU External Relations Law. *European University Institute*. 2016. No. 7. P. 27. URL: <https://cadmus.eui.eu/server/api/core/bitstreams/f19f15c2-2427-5cf0-8a21-d025abe6e850/content> (дата звернення: 10.04.2026).

82. Outhwaite W. The Crisis of the European Union: A Response by Jurgen Habermas. *Theory Culture & Society*. 2013. No. 30(3). P. 128–131.

83. Papava I. Concept of the *acquis communautaire* and its importance in law of the European Union. *Herald of law*. 2024. Vol. 7, no. 9. P. 40–63.

84. Pellet A. Les fondements juridiques internationaux du droit communautaire. *Recueil des cours*. 1997. Vol. 261. P. 9–490.

85. Pernice I. The Treaty of Lisbon: multilevel constitutionalism in action. *The Columbia journal of European Law*. 2009. Vol. 15, no. 3. P. 349–407.

86. Practical guidelines for legal approximation of the legislation of the Republic of Kosovo with the legislation of the European Union. Republika e Kosovës Republika Kosova - Republic of Kosovo Qeveria - Vlada - Government, 2014. 88 p. URL: <https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/2022/07/Practical-Guidelines-for-Legal-Aproximation.pdf> (дата звернення: 08.02.2026).

87. Single European Act. Document 11986U/TXT. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11986U/TXT> (дата звернення: 06.02.2026).

88. Steinbach A. The rocky road to EU accession for Western Balkan countries: Obstacles and lessons from the Eastern partnership. 2024. URL: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/297852/1/1888704020.pdf> (дата звернення: 06.02.2026).

89. Šabić S. Š. (Ir)relevance of Croatian Experience for Further EU Enlargement. *Insight Turkey*. URL: <https://www.insightturkey.com/articles/irrelevance-of-croatian-experience-for-further-eu-enlargement> (дата звернення: 10.02.2026).

90. The Schengen acquis - Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/convention/2000/922/oj/eng> (дата звернення: 06.02.2026).

91. Treaty establishing a Constitution for Europe. № 2004/C 310/1. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=OJ%3AC%3A2004%3A310%3ATOC> (дата звернення: 06.02.2026).

92. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts 1997. Document 11997D/TXT. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11997D/TXT> (дата звернення: 06.02.2026).

93. Treaty on European Union 1992. Document 11992M/TXT. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/teu/sign/eng> (дата звернення: 06.02.2026).

94. Ukraine's Path to the EU: Reform, Resilience, and the Politics of Enlargement. *La Fondation Robert Schuman le centre de recherches et d'études sur l'Europe*. URL: <https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/796-ukraine-s-path-to-the-eu-reform-resilience-and-the-politics-of-enlargement> (дата звернення: 20.02.2026).

95. Wessel R. A. Revisiting the International Legal Status of the EU. *European Foreign Affairs Review*. 2001. No. 5. P. 507–537.